

ARUANNE

Maakondlike vabaühenduste laste ja noorte kaasamisoskuste tõstmise kontseptsioon

2025

Analüüs viidi läbi **Kodanikuühiskonna Sihtkapital SA** tellimusel.

Mõttekoda Praxis on avalikes huvides tegutsev sõltumatu mõttekoda, mille eesmärk on Eesti ühiskonnale olulistest küsimustest luua uusi teadmisi, leida mõjusaid lahendusi ja rikastada avalikku arutelu.

Autorid:

Isabel Mari Jezierska

Simo Järvela

Elisabeth Kendrali

Tali Kletter

Alari Rammo

Töö valmimisse on andnud olulise panuse ka: Sandra Haugas, Anni Kurmiste, Urmo Kübar, Kateryna Popkova ja Gertha Teidla-Kunitsõn.

Täname ka maakondlikke arenduskeskusi ja nende vabaühenduste konsultante, kellest oli suur abi töötubade korraldamisel. Eriline tänu kuulub kõigile töötubades osalenud noortega töötavatele spetsialistidele, ametnikele, vabaühenduste esindajatele ning noortele.

Väljaande autoriõigus kuulub Mõttekojale Praxis. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale.

Soovitatav viide: Jezierska, I. M., Järvela, S., Kendrali, E., Kletter, T., Rammo, A. (2025). Maakondlike vabaühenduste laste ja noorte kaasamisoskuste tõstmise kontseptsioon. Tallinn: Mõttekoda Praxis.

Sisukord

1. Uuringu eesmärk ja metoodika	4
1.1. Eesmärk	4
1.2. Metoodika	4
2. Noorte kaasamise teoreetilised mudelid	10
2.1. Kaasamine ja osalus	10
2.2. Noorte kaasamise teoreetilised mudelid	11
3. Noorte kaasamise hetkeolukord Eestis	15
3.1. Noorte aktiivsust mõjutavad tegurid ja osalusvalmidus	16
3.2. Infokanalid ja noorte teadlikkus osalusvõimalustest	16
4. Töötubade analüüs: noorte ja täiskasvanute vaade noorte kaasamisele	18
4.1. Noortega suhtlemise kanalid	18
4.2. Piirkondlikud tugevused ja ressursid	21
4.3. Nõrkused ja arengukohad	24
4.4. Lahendused, head näited ja toimivad praktikad	33
5. Noorte kaasamise kontseptsioon	41
6. Tegevuskava	46
Kasutatud kirjandus	52
Lisa 1. Töötubades osalejate arv	55
Lisa 2. Töötubade väitemängud	56
Lisa 3. Füüsilised kontaktpunktid noortega	58

1. Uuringu eesmärk ja metoodika

1.1. Eesmärk

Uuringu **keskne eesmärk oli töötada välja koolitus- ja arendustegevuste kontseptsioon ning praktiline tegevuskava, mis on suunatud nii vabaühendustele kui ka neid toetavatele osalistele noorte kaasamiseks Eesti vabaühenduste töösse.** Aruanne sisaldab ka üldisemat ülevaadet noorte kaasamise ja osaluse hetkeolukorrast, peamistest katsumustest ja võimalikest arengusuundadest. Kontseptsioon aitab tõsta sidusrühmade võimekust noori sisukalt, mõjusalt ja jätkusuutlikult kaasata oma tegevustesse ning otsustusprotsessidesse.

Uuringu tulemustest järeldub, et Eesti noortepoliitikas eksisteerib teatav lõhe strateegiliste eesmärkide ja praktilise tegelikkuse vahel. Kuigi valdkonna strateegilised dokumendid, nt "Noortevaldkonna arengukava 2021–2035", seavad ambitsioonikaid sihte noorte aktiivseks osaluseks ühiskonnaelus, seisavad vabaühendused ja noortega töötavad spetsialistid oma igapäevatöös silmitsi mitmete süsteemsete takistustega. Nende seas tõid uuringu töötubades osalenud vabaühenduste esindajad ja noortega töötavad spetsialistid välja mh püsivat ressursinappust (sh piiratud rahalised, ajalised ja inimressursid), kommunikatsiooniprobleeme (sh info killustatus ja noori mittekoonetavate kanalite kasutamine) ning täiskasvanute hoiakutest ja puudulikest oskustest tulenevaid tõkkesid.

Uuringus analüüsisime neid väljakutseid ja pakume välja lahendusi, mis aitaksid ületada poliitiliste ambitsioonide ja rohujuuretasandi tegelikkuse vahelist lõhet. Fookuses on noorte kaasamine just Eesti vabaühenduste töösse. Vabaühendustel on oluline roll noorte ühiskondliku aktiivsuse kujundamisel, seepärast püüdsime välja selgitada, kuidas vabaühendused saaksid paremini toetada noorte kujunemist aktiivseteks kodanikeks.

Uuringu esialgses fookuses oli eelkõige 15–26-aastaste noorte kaasamine Eesti vabaühenduste tegevustesse, kuna nooremas vanusegrupis noored on valdavalt teenuse (huviringid, trennid) saajad, mitte niivõrd osalejad kodanikuaktiivsuse või vabatahtliku töö kontekstis. Lõplikuks sihtrühmaks kujunesid pigem põhikooli ja gümnaasiumi noored, kelle kohta töötubades osalejail enim teadmist oli, ja eagruppide vahelisi erinevusi ei käsitletud.

1.2. Metoodika

Uuringu metoodika väljatöötamisel pidasime silmas vajadust luua mitmetahuline ja sügav ülevaade noorte vabaühenduste töösse kaasamise tegelikkusest Eestis. Selleks kasutasime kvalitatiivset lähenemist, mis võimaldas süvitsi mõista nii täiskasvanute kui ka noorte endi vaatenurki, kogemusi ja tajutud takistusi nende enda sõnastuses ja kontekstis. Andmeid

kogusime kolmes suuremas etapis: sekundaarallikate ehk olemasoleva kirjanduse analüüs, maakondlikud töötoad noortega töötavate spetsialistidega ja veebipõhised töötoad noortega.

Andmekogumine

Sekundaarallikate analüüsis tegime ülevaate olemasolevast noorte osalust ja vabaühenduste töösse kaasamist puudutavast teaduskirjandusest, varasematest uuringutest Eestis ja poliitika-dokumentidest. Analüüsisime nii rahvusvahelisi teoreetilisi raamistikke noorte kaasamise kohta kui ka Eestis kehtivaid strateegiaid. Selle etapi eesmärk oli luua teoreetiline ja poliitiline taust, millele tuginedes järgnevates etappides kogutud empiirilisi andmeid tõlgendada.

Maakondlikud töötoad vabaühenduste ja noortega töötavate spetsialistidega. Korraldasime üle Eesti 16 töötuba¹, kus osales kokku 140 täiskasvanut, kelle igapäevatöö on seotud noortega (vt osalejate kohta täpsemalt „Lisa 1. Töötubades osalejate arv“). Osalejate hulgas oli vabaühenduste ja kogukonnaorganisatsioonide esindajaid, riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste ametnikke, noorsootöötajaid ja koolide esindajaid. Osalejate profiil kattis seega erinevaid tasandeid (kohalik, piirkondlik, riiklik) ja rolle noorte kaasamisel. Töötoad ehitati üles eesmärgiga kaardistada noortega osalejate kogemusi ja vaateid noorte kaasamise takistustele, headele praktikatele ja vajadustele.

Töötubade osalejad leidsime valdavalt maakondlike arenduskeskuste (edaspidi MAK-id) konsultantide ja Praxise võrgustiku abil e-posti ja telefoni teel. Kuna eesmärk oli leida pigem erineva profiiliga inimesi, siis avalikes kanalites me töötubades osalemise kutset ei levitanud. Töötubade osalejatest olid alla kolmandiku vabaühenduste esindajad, mis võis olla märk sellest, et teema ei kõnetanud eriti neid, kes praegu ei kaasa noori või ei näe selleks ka vajadust. Lihtsam oli leida osalejaid, kel on juba kogemus noorte kaasamisel. Võimalik, et vabatahtlikkuse alusel tegutsevate vabaühenduste osalust takistas ka see, et arutelud toimusid tööajal, ent MAK-i konsultandid olid pigem seisukohal, et õhtusel ajal ei tuleks niigi palju inimesi kohale. Kõikides maakondades arvestasime algusaja valikul konsultandi arvamusega, mõnes toimusid töötoad enne- ja mõnes pärastlõunal, arvestades ka transpordivajaduste ja -võimalustega.

Täiskasvanute töötoad kestsid sõltuvalt osalejate arvust kaks kuni neli tundi. Kõik 16 töötuba viisime läbi ühtset metoodikat järgides, kohandades mõningaid ülesandeid vastavalt osalejate arvule, töötoas esile tõusnud teemadele ja osalejate eelistustele. Üksteisega tutvumisele ja projekti eesmärkide tutvustamisele järgnes väitemäng, kus osalejad said ruumis liikumisega väljendada oma nõustumist või mittenõustumist erinevate seisukohtadega noorte kaasamise ja osaluse teemal (nt „Noorte osalust vabaühenduste töös takistab enim noorte endi madal huvi“ või „Täiskasvanute stereotüübid ja negatiivsed hoiakud noorte suhtes muudavad noortel

¹ Töötoad toimusid igas maakonnas, lisaks toimus üks töötuba ka Tallinnas.

kodanikuühiskonnas osalemise keerulisemaks“, vt täielikku väidete loetelu „Lisa 2. Töötubade väitemängud“) ning oma vaateid lühidalt põhjendada. Seejärel viisime läbi kaks rühmatööd. Esimene rühmatöö põhines kogukonna kaardistamise (ingl *community mapping*, vt nt Taliep & Ismail, 2023) meetodil, kus osalejad visualiseerisid piirkonna noorte jaoks olulisi füüsilisi ja ka virtuaalseid kohti ning arutlesid piirkonna ressursside, väljakutsete ja arenguvõimaluste üle. Rühmatöö lõpus tutvustas iga grupp oma kaarti ja tähelepanekuid kõigile, mis aitas tuua esile ühiseid mustreid. Teises rühmatöös analüüsiti eelneva arutelu põhjal konkreetseid vajadusi ja koostati soovitusi vajalike tegevuste ning vastutajate kohta, hinnates ka tegevuste potentsiaalset mõju.

Veebipõhised töötoad noortega. Viisime läbi kaks veebitöötuba 15–21-aastaste noortega, kus osales kokku 12 noort. Töötubade eesmärk oli uurida, kuidas noored osalevad vabaühenduste töös, mis neid motiveerib või takistab ning millised on nende hoiakud ja tajutavad normid vabaühenduste tegevuses osalemise kohta. Noorte grupi suurus oli teadlikult väiksem kui täiskasvanute grupp, sest noorte kaasamise põhieesmärk oli valideerida ja täiendada täiskasvanute töötubades kogutud andmeid. Täiskasvanutega töötubades kaardistasime laiapõhjaselt olukorra ja praktikad, noorte töötubades aga kontrollisime, kuivõrd need leiud kattuvad noorte endi perspektiiviga. Väiksem grupp võimaldas tagada noortele ka turvalise ja avatud arutelukeskkonna ning minna rohkem süvitsi iga osaleja vaadetega. Ühe töötoa viisime läbi eesti ja teise vene keeles², et võimaldada mõlema emakeelega noortele vaba ja mugavat eneseväljendust. Töötubade korraldamine mõlemas keeles võimaldas uurida ka võimalikku keelebarjääri ja kultuurilise tausta mõju noorte osalemisele vabaühenduste töös.

Töötubade virtuaalne formaat toetas noorte osalemist üle-eestiliselt. Töötubade osalejad leidsime esmaste kontaktide kaudu lumepallimeetodil, kus juba kaasatud inimesed kutsuvad järgmisi. Ressursside piiranguid arvestades ei seatud eesmärgiks leida esinduslikku valimit, vaid kaasata osalusviisidelt piisavalt mitmekesine noorte grupp, mis võimaldaks varasema etapi analüüsi tulemusi valideerida ja täiendada. Noorte töötubades osalemise motiveerimiseks ja nende panuse väärtustamiseks andsime igale osalejale tänutäheks kinkekaardi. 15–17-aastaste noorte puhul tagasime, et töötoa eelselt oleme kätte saanud ka nende vanema või eestkostja kirjaliku nõusoleku osalemiseks.

Noorte töötoad kestsid kuni kaks tundi. Mõlemas noorte töötoas kasutasime sama metoodikat ja kava. Töötoa interaktiivsetes ülesannetes kasutasime Miro keskkonda. Esimeses ülesandes said noored erinevate *emoji*-dega märkida ning seejärel arutleda, milliseid vabaühenduste tegevuses osalemise viise (nt regulaarne vabatahtlik töö, spetsiaalselt noortele suunatud vabaühenduste üritustel osalemine, sotsiaalmeediaga vabaühenduse aitamine jne) on nad juba kasutanud, milliseid mitte, millised neid huvitavad ja millised mitte ning miks. Teises ülesandes esitati

² Eestikeelses töötoas osales neli noort ning venekeelses töötoas kaheksa noort.

noorte harjumuste, kogemuste ja hoiakute kaardistamiseks väiteid (nt „Kui vabatahtlik töö on seotud minu tulevikuplaanide või huvialadega, siis olen sellest rohkem huvitatud“ või „Mulle meeldib tegutseda koos teiste noortega, mitte täiskasvanute juhitud gruppides“, vt täielikku väidete loetelu „Lisa 2. Töötubade väitemängud“), millega nõustumise määra said noored Miro kaardi visuaalsel skaalal kujutada ja seejärel oma seisukohti põhjendada.

Andmete salvestamine, analüüsimine, süntees

Maakondlikes vabaühenduste ja noortega töötavate spetsialistide töötubades tegime **struktureeritud märkmeid**, kuhu dokumenteerisime arutelude põhiteemad, osalejate seisukohad ja olulised tsitaadid. Veebipõhised noorte töötoad salvestasime osalejate eelneval nõusolekul helifailidena, mille põhjal koostasime samuti märkmed. Kõik märkmed olid konfidentsiaalsed, st osalejate nimesid ega muid isikut tuvastavaid detaile tekstiga ei seostatud. Helifaile ja märkmeid hoiustasime turvalises, parooliga kaitstud Praxise pilveteenuses MS SharePoint, millele on ligipääs ainult organisatsiooni töötajatel. Pärast märkmete tegemist helifailid kustutati. Täiskasvanute töötubade puhul hoiustasime lisaks märkmetele töötubades osalejate poolt loodud visuaalset ja kirjaliku materjali (plakatid, tabelid, joonistused), mis ei sisaldanud samuti isikuandmeid, vaid kajastasid üksnes aruteludes välja toodud seisukohti ja ideid. Töötubades loodud materjalid hävitatakse kolm kuud pärast aruande avalikustamist.

Kogutud kvalitatiivsete andmete (töötubade märkmete) analüüsimiseks rakendasime **induktiivset temaatilist sisuanalüüsi** ehk teisisõnu andmetest lähtuvat (ingl *data-driven*) temaatilist sisuanalüüsi. See tähendab, et analüüsis ei lähtunud me eelnevatest hüpoteesidest või raamistikest, vaid lõime teemad eelkõige kogutud andmetest lähtudes. Selline induktiivne alt-üles lähenemine võimaldab ka ootamatutel või varjatud teemadel esile tõusta ja tagab selle, et tulemused peegeldaksid eelkõige töötubade osalejate endi kogemusi ja rõhuasetusi. Koondasime kogu töötubade materjali ühte andmekogusse. Andmete analüüsimiseks kasutasime MS Exceli keskkonda. Andmeanalüüsi esimeses etapis märkisime ära olulised tekstilõigud või laused ning andsime neile märksõna ehk koodi. Teises etapis rühmitasime koodid sarnasuse alusel laiematesse kategooriatesse ning koondasime need kategooriad lõpuks suuremate teemade alla. Seeläbi tuvastasime töötubades toimunud aruteludes esile toodud ühised teemad, mustrid, probleemid ja võimalused.

Analüüsi lõppfaasis rakendasime **sünteesimeetodit**, milles põimisime kolm peamist sisendit: täiskasvanutega töötubades kogutud temaatilise analüüsi tulemused, noortega töötubades saadud valideerimistulemused ning sekundaarallikate analüüsis kaardistatud noorte kaasamise teoreetilised mudelid. Täiskasvanute töötoad pakkusid süstemaatilise ja laiapõhjalise ülevaate valdkonna probleemidest, vajadustest ja võimalikest lahendustest, samas kui noorte töötoad võimaldasid neid tulemusi kriitiliselt hinnata, täiendada ja prioriseerida

noorte perspektiivist. Empiirilised tulemused sidusime teoreetilise taustaga, tuginedes Roger Harti kaasamisredeli (Hart, 1992), Laura Lundy osalusmudeli (Lundy, 2007) ja noorte positiivse arengu raamistiku (*Positive Youth Development* – Benson *et al.*, 2007) põhimõtetele.

Analüüsi piirangud

Nagu kõikide uurimismeetodite puhul, kaasnevad ka kvalitatiivsete uuringutega piirangud, mis seavad tulemuste tõlgendamisele oma raamid. Läbiviidud analüüs ei võimalda anda täielikku ülevaadet kogu vaadeldava populatsiooni hoiakutest, vaid tulemused on paratamatult seotud konkreetse konteksti ja osalejate kogemustega. Meeles peab pidama, et nii nagu paljude meetodite puhulgi, ei võimalda töötoad ja sünteesimeetod välistada subjektiivsust ehk teemade valik, küsimuste ja väidete sõnastus, kodeerimine, uurijate tõlgendused jm võivad mõjutada uuringu lõpptulemusi. Samuti sõltuvad töötubades kogutud andmed grupidünaamikast, kuivõrd mõne osaleja dominantsus või grupisurve võivad varjutada tagasihoidlikumate osalejate häält.

Siinne töö taotleb usutavust, ülekantavust ja kinnistatavust, mitte kvantitatiivsetele meetoditele omast statistilist reliaablust või valiidsust. Läbipaistev protsessi- ja metoodikakirjeldus tagab nende põhimõtete järgimise, kuid ei kõrvalda täielikult interpreteerimisruumi. Kallutatuse riski vähendamiseks kasutati töö käigus triangulatsioonimeetodeid (mitu uurijat ühes töörühmas, erinevate andmeallikate sünteesimine).

Töötubade osalejate värbamisel esines mõningaid piiranguid. Noorte töötubades osalejad erinesid süsteemselt nendest noortest, kes aktiivselt ühiskondlikult ei panusta. Tulenevalt juba algselt olemasolevast piirangust oligi neid noori töötubadesse keeruline osalema kutsuda ehk esines valikukalle (ingl *selection bias*), sest kõrgemalt motiveeritud isikud reageerivad osalemise kutsele tõenäolisemalt. Mõistetavalt on nihe ka seetõttu, et osaleda said vaid need isikud, kellele töötubade aeg ja/või asukoht sobisid. Nii täiskasvanute kui ka noorte töötubadesse värbamine käis läbi erinevate võrgustike (nt maakondlikud arenduskeskused ja vabaühenduste konsultandid) ja avalikult kättesaadavate kontaktide kaudu, mistõttu võis osalejate hulgas olla enam sarnase taustaga ehk kohalikul tasandil aktiivseid inimesi. Samas on see töötubade sihtrühma (iga maakonna vabaühenduste töötajad ja noortega töötavad spetsialistid) ka teatud määral paratamatu või sihtrühmale iseloomulik.

Valimi piiranguid arvesse võttes peab silmas pidama, et tulemused ja tõstatatud teemad kalduvad nende poole, kes kaasa rääkisid. Sellegipoolest pingutas uurimismeeskond selle nimel, et tagada töötubades osalejatele võrdne hääl (vt kasutatud meetodeid ülalpool). Lisaks oli töötubade osalejaskond väga mitmekesine geograafiliselt (esindatud kõik maakonnad, eesti- ja venekeelsed inimesed) ning ka osalejate rollide poolest. Uuringu ajalised ja rahalised piirid seadsid siiski paratamatult piirangud.

Uuringutulemused võivad viidata sellele, et püstitatud uurimisülesande ja tegelike valdkondlike vajaduste vahel on lahknevus. Osalejate poolt käsitletud teemad töötubades ei haakunud täielikult uurimisküsimus(t)e põhifookusega, mis viitab sellele, et sihtrühmade jaoks on probleemkohad hoopis mujal ning uuring oli vajalik samm selleks, et jõuda olulisemate küsimusteni. Tulemused aitavad ümber mõtestada arenguvajadusi nii, et need haakuks paremini tänase konteksti ja osalejate kogemustega. Uuringu tulemused peegeldavad läbipaistvalt osalejate jaoks olulisi teemasid.

See tähendab, et enne kui lahendada algses uurimisküsimuses peituv probleem, peab tagama baastaseme vajadused, mida töötubades osalejad kirjeldasid, et seejärel liikuda edasi järgmiste teemade poole. Kvalitatiivse uuringu tulemused võivad sageli tuua esile uusi küsimusi ja nüansse, mis vajavad edasist uurimist, nii ka meie uuringu puhul. Kuivõrd osalejate hulgas oli märkimisväärselt vähem vabaühenduste esindajaid, on edasi vaja uurida, mis on nende hoiakud käsitletud teemade osas. Selleks võiks kaaluda teistsugust uurimisküsimust ja meetodit. Andmed viitavad, et tulemusi võiks edasi valideerida ka vabaühenduste esindajatega ja teiste valdkonna ekspertidega, et nii kontseptsioon kui tegevuskava veelgi detailsemaks muuta.

2. Noorte kaasamise teoreetilised mudelid

Siinse töö keskne eesmärk oli luua vabaühendustele suunatud koolitus- ja arendustegevuste kontseptsioon, mis toetaks nende võimekust noori (15–26-aastaseid) sisukalt kaasata. Teeme kontseptsioonis kõigepealt ülevaate olulisimatest teoreetilistest lähtekohtadest ja noorte kaasamise raamistikest.

2.1. Kaasamine ja osalus

Noorte osalus sõltub kaasamisest – sellest, kuidas otsustajad ja vabaühendused noori oma tegevustesse haaravad, milline on täiskasvanute valmidus ja oskused noorte kaasamiseks. Kaasamine on aktiivne tegevus, millega edendatakse noorte võrdväärset rolli teatud keskkonna (nt kooli) või ühiskonna aktiivsete liikmetena, ning on ennekõike tegevus, mis edendab noorte enda kogemust osalejaks olemisest (Lastekaitse Liit, 2014). Seega keskendume kaasamisest rääkides üldiselt **täiskasvanute võimekusele noori kaasata** ja kaasamise meetoditele (Eesti Noorteühenduste Liit, n.d). Osalus seevastu aga tähendab seisundit, kus noor on **aktiivselt kaasatud, saab otsuseid mõjutada ja tajub end osana protsessist** (nt Council of Europe, 2015; Hart, 1992). Siin ja edaspidi kasutame mõistet „kaasamine“ viitamaks protsessile ja meetoditele, mille sihiks on noorte osalus.

Mitmed autorid (vt nt Barrett & Dimitra, 2019; Jochum *et al.*, 2005; Pattie *et al.*, 2003) eristavad üksteisest **ühiskondlikku osalust** (mõnikord samatähenduslik ka kogukondliku või sotsiaalse osalusega) ning **poliitilist osalust**. Poliitiline osalus tähendab tegevusi, mille eesmärk on mõjutada seda, kuidas ühiskonnas otsuseid tehakse – nt poliitikakujundamist või seadusi (Barrett & Dimitra, 2019). Vabaühenduste kontekstis võib see noorte jaoks tähendada nii meeleavaldustel osalemist, petitsioonide koostamist või muul moel oma seisukohtade avalikku väljendamist. Ühiskondlik osalus aga tähendab tegevusi, millega aidatakse kaasa kogukonna või ühiskonna laiemale hüvangule, nt vabatahtlik töö oma kodukohas, kogukonnaürituste korraldamine, keskkonna eest hoolitsemine või abivajajate toetamine. Need tegevused ei ole suunatud otseselt poliitikate muutmisele, vaid pigem inimeste ja kogukonna heaolu parandamisele ning üksteise toetamisele (Barrett & Dimitra, 2019; Jochum *et al.*, 2005).

See tähendab, et kui noored osalevad vabaühenduse töös, nt korraldades teistele oma kogukonna noortele meelelahutuslikke üritusi või osalevad mõne seltsi või ühingu kaudu oma kodukoha heakorratöödel, võiks seda lugeda ühiskondlikuks osaluseks. Kui noored aga osalevad vabaühenduste töös, algatades poliitilisi muudatusi või kui tegevuste eesmärgiks on poliitikakujundamise mõjutamine, liigitatakse see poliitiliseks osaluseks.

Noorte kaasamine vabaühenduste tegevusse võib seega viia nii noorte ühiskondliku kui ka poliitilise osalusele ning need kaks osaluse tüüpi võivad ühe vabaühenduse töös noorte jaoks ka

põimuda. Mõistes ja toetades erinevaid osaluse vorme (ühiskondlikku ja poliitilist osalust), pole noorte kaasamine vabaühenduste tegevustesse pelgalt noorte vaba aja sisustamine, vaid see loob võimaluse aktiivseks osaluseks ühiskonnas nii kogukonna heaolusse panustamise kui ka ühiskondlike muutuste mõjutamise kaudu.

Mõeldes noorte kaasamisest vabaühenduste töösse kui noorte poliitilise ja ühiskondliku osaluse toetamisest ning selleks konkreetsete mehhanismide loomisest, tuleb silmas pidada, et noori vabaühendusse kaasates jääks neil ka tegelikult **ruumi ise midagi uut algatada, mitte vaid täiskasvanute ootuse järgi tegutseda**. Kui noorte kaasamist juhivad püüdlused kujundada noortest n-ö ideaalseid kodanikke, kelle eesmärgiks on ühiskonna *status quo*'d säilitada, piirame noorte agentsust ühiskondlike muutuste algatamisel. Noored peaksid saama võimaluse esitada väljakutseid ühiskondlikele normidele, tegutseda oma väärtuste põhjal, kujundada ise oma arusaamu aktiivseks kodanikuks olemisest ning neid praktikas katsetada – ka siis, kui see tähendab olemasolevate süsteemide küsimärgi alla seadmist (Shaw *et al.* 2014). Seega pole küsimus üksnes selles, kuidas noori rohkem vabaühenduste töösse kaasata, vaid ka selles, kas me loome tingimused, kus noored saavad seejärel ise otsustada, mida osalemine nende jaoks tähendab.

2.2. Noorte kaasamise teoreetilised mudelid

Noorte kaasamise sisukuse hindamiseks on kasutusel mitmeid teoreetilisi mudeleid. Üks tuntumaid on **Roger Harti (Hart, 1992) kaasamisredel**, mis kirjeldab kaheksat erinevat kaasamise taset, alates kõige vähem tähenduslikust (noortega manipuleerimine, noored kui dekoratsioon, võltsosalus ehk *tokenism*) kuni kõige sisulisemani (noorte algatatud ja täiskasvanutega jagatud otsused) (Oross, 2016).

Redeli alumised astmed kirjeldavad tähendusliku osaluse puudumist või näilist kaasamist:

1. **Manipuleerimine.** Noori kasutatakse täiskasvanute eesmärkide saavutamiseks, andmata neile tegelikku infot või valikuvõimalust.
2. **Dekoratsioon.** Noored on kohal, kuid neil puudub igasugune roll peale visuaalse elemendi (nt seisavad laval lipuga).
3. **Võltsosalus (*tokenism*).** Noori näiliselt kaasatakse, kuid tegelikult neil puudub või on vähe võimalusi oma arvamust avaldada või otsuseid mõjutada.

Redeli kõrgemad astmed esindavad juba sisulist ja tähenduslikku kaasamist, kus noorte võim ja vastutus järk-järgult suurenevad:

4. **Noortele kindla rolli andmine ja nende teavitamine.** Noored mõistavad projekti eesmärgi ja oma rolli selles.
5. **Noortega konsulteerimine ja tagasiside.** Noorte arvamust küsitakse ja seda võetakse arvesse.

6. **Täiskasvanute algatatud ja noortega jagatud otsused.** Täiskasvanud algatavad projekti, kuid otsuste tegemine toimub koostöös noortega.
7. **Noorte algatatud ja juhitud otsused.** Noored algatavad ja juhivad projekte ise, täiskasvanud on toetavas rollis.
8. **Noorte algatatud ja täiskasvanutega jagatud otsused.** Noored algatavad projekti ja kutsuvad täiskasvanuid partneritena otsustusprotsessi.

Kaasamisredeli tundmine ja selle kasutamine vabaühenduse tegevuste planeerimisel ja hindamisel võib aidata vabaühendustel teadlikult liikuda redeli kõrgematele astmetele ning vältida noorte näilist kaasamist. Madalamad redelitasemed on tihti seotud nn näilise kaasamisega (ingl *youthwashing*), kus noored on küll pealtnäha kaasatud, kuid nende arvamust tegelikult kuulda ei võeta ning sellega ei arvestata (Oross, 2016).

Noorsootöö seaduse (NTS) järgi lähtutakse noorsootöö korraldamisel põhimõtetest, mille kohaselt noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, toetades nende omaalgatust ja kaasates neid otsuste tegemisse, lähtudes seejuures noorte vajadusest, huvidest ja vabast tahtest ning arvestades võrdsuse ja partnerluse põhimõtteid (Noorsootöö seadus, 2020). **Laura Lundy osalusmudel** (Lundy, 2007) kinnitab ja täiendab neid põhimõtteid, pakkudes nelja omavahel seotud komponenti sisulise osaluse tagamiseks:

- **Ruum** (ingl *space*). Noortel peab olema turvaline ja ligipääsetav ruum (nii füüsiline kui ka sümboolne), kus nad saavad oma arvamust vabalt väljendada.
- **Hääl** (ingl *voice*). Noortele tuleb anda võimalus ja vahendid oma arvamuse väljendamiseks viisil, mis on neile sobiv ja arusaadav.
- **Publik** (ingl *audience*). Peab olema keegi (nt otsustajad, täiskasvanud), kes aktiivselt ja lugupidavalt kuulab, mida noortel on öelda.
- **Mõju** (ingl *influence*). Noorte arvamust tuleb otsuste tegemisel realselt arvesse võtta ja noored peavad nägema, et nende panusel on tagajärg.

Lundy mudel rõhutab, et pelgalt noortelt nende arvamuse küsimisest ei piisa – noorte tõeliseks osaluseks tuleb nende arvamusi otsustamisel ka arvesse võtta.

Noorte kaasamist vabaühenduste töösse aitab lisaks mõtestada **noorte positiivse arengu raamistik** (ingl *Positive Youth Development* – PYD, Benson *et al.*, 2007), mis seab noortega töötamisel prioriteediks noorte arengu toetamise, mitte noorte probleemide ennetamise või lahendamise. PYD raamistik väldib noorte olemuslikult probleemsetena käsitlemist (Shaw *et al.*, 2014) ning selle asemel on raamistiku keskmes viis komponenti, mida tuleks noorte arengu toetamiseks teadlikult arendada:

- **Võimekus** (ingl *competence*). Noore võimekus ja enesekindlus erinevates eluvaldkondades, sh sotsiaalne pädevus, akadeemiline pädevus ja praktilised, nt tööalased oskused.

- **Enesekindlus** (ingl *confidence*). Usk iseendasse, positiivne enesehinnang ja tunnetus, et ollakse väärtuslik ja suuteline toime tulema.
- **Seotus** (ingl *connection*). Positiivsed ja toetavad suhted pere, sõprade, õpetajate, kogukonna ja teiste institutsioonidega.
- **Iseloom** (ingl *character*). Tugeva eetilise ja moraalse kompassi olemasolu, ausus ja õiglustunne.
- **Hoolivus** (ingl *caring*). Empaatia, kaastunne ja hoolimine teistest inimestest ning ühiskonnast laiemalt.

Noorte positiivse arengu raamistikus tuuakse välja, et kui need viis C-d on noore elus toetatud, toob see endaga sageli kaasa ka kuuenda C ehk panustamise (ingl *contribution*) oma perekonda, kogukonda ja laiemalt ühiskonda, mida võib kirjeldada ka ühiskondliku osalusena (vt ülalpool ptk 2.1). See on märk sellest, et noor pole mitte ainult osav ja rahulolev, vaid valmis panustama kogukondliku, ühiskondliku või keskkonna heaolu nimel.

Raamistiku rakendamine praktikas võib aga osutuda keeruliseks, kui ressursinappus, kogukonna surve, kohaliku omavalitsuse või riiklikud strateegiad ja rahastus suunavad vabaühendusi keskenduma näiteks vaid kõige „probleemsematele“ noortele või kiiretele lahendustele. Selle vältimiseks on vabaühendustel oluline nii oma töötajate koolitamisel, uute projektide väljatöötamisel kui ka oma strateegiate uuendamisel teadlikult PYD põhimõtteid rakendada.

2. Kokkuvõte: Kuidas levinud noorte kaasamise teoreetiliste raamistike põhjal noori vabaühenduste töösse kaasata?

Kui Harti mudeli kasutamine aitab vabaühendustel vastata küsimusele „Kui sisukas või sügav on noorte kaasamine?“, siis Lundy mudeli abil on võimalik kujundada või hinnata noorte sisukaks osaluseks vajalike tingimuste – struktuuride ja keskkonna – olemasolu. PYD ehk positiivse arengu raamistik aga aitab mõtestada, kuidas ja miks noori oma tegevustesse kaasata: toetades nende arengut ja keskendudes noorte tugevustele. Harti redeli abil on võimalik hinnata, mis tasemel kaasamine toimub, samas kui Lundy mudel aitab hinnata, kas toimuv kaasamine on tähenduslik. Näiteks võib organisatsioonile tunduda, et nad on noorte kaasamisel Harti redeli astmel, kus otsused on täiskasvanute algatatud, kuid noortega jagatud, kuid kui noorte häält sellises protsessis tegelikult kuulda ei võeta (puudub „publik“) või nende ettepanekuid ignoreeritakse (puudub „mõju“), siis Lundy osalusmudelit arvestades on võimalik

tuvastada, milliste tingimuste täitmine võimaldaks liikuda noorte sisulisema kaasamise suunas.

Koolitusprogrammide loomisel või strateegiate uuendamisel neist kolmest kaasamise mudelist lähtumine aitab tagada, et noorte kaasamine on sisuline, mõjus ja noorte arengut toetav, mitte vaid näiline. Samas tuleb meeles pidada, et kaasamine ei tohiks taanduda noorte „ideaalseks kodanikuks“ vormimisele, vaid peab looma ruumi ka kriitiliseks eneseväljenduseks ja noorte endi defineeritud ühiskondlike muutuste algatamiseks. Koos toetavad need mudelid lähenemist noorte kaasamisele vabaühenduste töösse, mis on ühest küljest läbimõeldud ja süstemaatiline kui ka empaatiline ja võimestav ehk noorte tegelike vajaduste ja potentsiaaliga arvestav.

3. Noorte kaasamise hetkeolukord Eestis

Eestis on noorte kaasamise ja osaluse olulisus riiklikes arengudokumentides selgelt sõnastatud. „Noortevaldkonna arengukava 2021–2035“ seab sihiks noorte avarad arenguvõimalused, turvatunde ja kindla toe, et luua Eestit, mida noor tahab edasi viia. Arengukava strateegilised eesmärgid „HOOG“ (noored kui loov ja ühiskonda edasiviiv jõud) ja „OSA“ (noorte õiguste kaitse ja aktiivse kodanikuosaluse toetus) rõhutavad otseselt noorte aktiivse rolli tähtsust. Ka laiemalt ühiskonna heaolu käsitlev „Heaolu arengukava 2023–2030“ puudutab noorte heaolu ja kaasamist.

Empiirilised andmed aga näitavad, et Eesti noortel on erinevates igapäevastes keskkondades nagu pere, kool või noortevaldkond sageli väga piiratud võimalused otsustamises kaasa rääkida. 2018. aastal läbi viidud lapse õiguste ja vanemluse uuring näitas, et kui kodus saab üle poolte lastest (4.-11. klassid) otsustes kaasa rääkida, siis koolis ja väljaspool kodu on see võimalus oluliselt väiksem (Anniste *et al.*, 2018). Näiteks saab koolis vaid umbes viiendik lastest alati või enamasti kaasa rääkida koolielu puudutavates küsimustes (Anniste *et al.*, 2018). Ka 2020. aasta noorsootöö rahulolu uuringus hindasid noored läbivalt kõige madalamalt just enda võimalusi algatada ja osaleda otsustamises. Huvitegevuses ja -hariduses osalenutest ei julgenud 43–44% oma arvamust avaldada ja 16% tundis, et nende arvamust ei võetaks kuulda (Väljaots *et al.*, 2021).

Vabaühenduste liikmeskonnas on noorte osakaal vanusegruppide lõikes varieeruv. Eriti vähe on vabaühendustesse kaasatud just nooremaid, 7–14-aastaseid lapsi. Vabaühendused ise näevad noorte ulatuslikumaks kaasamiseks vajadust eelkõige raha, aga ka teadmiste järele noorte ja nende huvide kohta eri vanusegruppides. Oodatakse praktilisi koolitusi kaasamisest, mis oleksid paindlikud, arvestaksid maakondlikke erisusi ning sisaldaksid häid praktikanäiteid (Teder, 2024). See vajadus paindlike ja piirkondlikke erisusi arvestavate koolituste järele kinnitab, et ühtne lähenemine noorte kaasamisel ei toimi ja see peab kajastuma ka edasistes tegevuskavades.

PISA 2018 uuring näitas, et Eesti 15-16aastased noored teevad vabatahtlikku tööd OECD keskmisest enam, kusjuures poisid on veidi aktiivsemad kui tüdrukud (Schleicher, 2025). Samas ilmnes, et kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga noored osalevad vabatahtlikus töös mõnevõrra enam kui madalama sotsiaalmajandusliku taustaga noored (Schleicher, 2025). Kuigi üldine vabatahtlikus töös osalemine on Eestis kõrge, viitavad sotsiaalmajanduslik lõhe osaluses ning varasema Eestis läbiviidud uuringu (Saar, 2017) leid, et venekeelsetel lastel ja noortel on suurem soov olla kaasatud, süsteemsetele ebavõrdsustele. Kui noorte vabaühenduste töösse kaasamisel ei pöörata tähelepanu haavatavatele rühmadele, nagu madalama sotsiaalmajandusliku taustaga või vene emakeelega noored, ega arvestata nende vajadustega, võib see tahtmatult süvendada olemasolevat ebavõrdsust. See tähendab, et üldised

kaasamisstrateegiad tuleb täiendada sihipäraste meetmetega, mis toetavad haavatavamate ja alaesindatud noortegruppide osalust.

3.1. Noorte aktiivsust mõjutavad tegurid ja osalusvalmidus

Lastekaitse Liidu 2017. aasta uuringus (Saar, 2017) tõid 7–18-aastased lapsed ja noored välja, et nende osalemise ja kaasamise edendamiseks tuleks neid kuulata ja nende arvamust arvesse võtta, neid vajadusel juhendada ja julgustada, suhtuda neisse lugupidavalt ning muuta teemapüstitused huvitavaks. Noorte aktiivsust mõjutavad mitmed tegurid, sealhulgas tegevuse füüsiline asukoht, info jõudmine nooreni, motiveerimine (sh julgustamine ja eeskujuks olemine), siiras huvi noore vastu, märkamine, usalduslik suhe ja sisuline kaasamine (Käger *et al.*, 2021). Olulised on ka positiivsed elamused ja kuuluvusvajaduse rahuldamine; isegi juhuslik osalemine positiivse kogemusega projektis võib tekitada lumepalliefekti ja viia järjepidevama osalemiseni (Kalmus *et al.*, 2018). Noored väärtustavad täiskasvanuid, kes on hinnanguvaba suhtumise ja positiivse suhtlusstiiliga ning oskavad kuulata (Allaste *et al.*, 2022). RAKE 2018. aasta täisealiste noorte noorsootöös osalemise motivatsiooni uuringust selgub, et noorte soovi osaleda kahandavad aga võimaluste puudumine, noorte madal enesekindlus või algatusvõime vähesus, kriitika, vähesteetiline keskkond, sobimatus noorterühma ning pakutavate oskuste ja kogemuste vähene vajalikkus (Espenberg *et al.*, 2018).

Varasemad uuringud viitavad sellele, et oluline osa Eesti noortest ei tunne soovi neid puudutavates otsustes kaasa rääkida. Lastekaitse Liidu 2017. aasta uuringu kohaselt soovis ligi pool (45%) lastest ja noortest, et nende arvamust kohaliku elu korraldamise osas küsitaks, samas kui 13% seda ei soovinud. Huvitav on, et venekeelsetel lastel ja noortel oli soov kaasatud olla suurem (63%) kui eestikeelsetel (41%). Samas on oluline arvestada, et noor võib tunda rahulolu ja kaasatust ka passiivse osalejana, olles rahul teenuste/üritustega, mis on korraldatud ja elluviidud eelkõige aktiivsemate noorte poolt. Arvamuse avaldamise eelistatud vormina nimetati pigem ankeete ja küsimustikke kui arutelusid. Noorte valmisolek ja soov kaasa rääkida ei pruugi aga tuleneda vähesest huvist või võimekusest, vaid võib peegeldada ka vähest varasemat kogemust või harjumust ning viidata vajadusele noori võimestada.

3.2. Infokanalid ja noorte teadlikkus osalusvõimalustest

Hästitoimiv noorteinfo on noorte kaasamise ja seega ka osaluse eelduseks: kui noored ei leia usaldusväärset ja selget infot, jäävad ka võimalused osaleda kasutamata. 2020. aasta noorsootöö rahulolu uuringu (Käger *et al.*, 2021) järgi on levinuimad infoallikad noorsootöö tegevuste kohta sotsiaalmeedia (36%), sõbrad ja tuttavad (34%) ning internetiotsing (25%). Noored tõid probleemina välja info killustatuse ja soovisid ühtset, filtreeritavat tegevuste loetelu.

Lastekaitse Liidu 2017. aasta uuring (Saar, 2017) näitas, et kuigi enamik lapsi ja noori oli teadlik oma õigusest kaasa rääkida, siis ligi kolmandik polnud. Peamised infoallikad kodukohas toimuva kohta olid kool³ (46%) ja Facebook (45%), kusjuures kooli roll oli suurem venekeelsete ja Facebooki roll eestikeelsete noorte seas. Noortekeskuste roll infoallikana oli selle uuringu kohaselt vähenenud. Vabatahtliku töö võimalustest kuulsid noored enim sõpradelt ja tuttavatelt (62%), sotsiaalmeediast (32%) ning koolist (3%) (Vara, 2018).

Need tulemused viitavad vajadusele, et organisatsioonid peaksid end – kui nad seda muidugi vajavad – noortele nähtavamaks tegema ja oma tegevusi aktiivsemalt tutvustama, kuna ligi neljandik noortest Lastekaitse Liidu uuringus (Saar, 2017) ei olnud teadlikud oma kodukoha organisatsioonide tegevusest. Täpsem ülevaade noorte kasutatavatest sotsiaalmeedia platvormidest tuuakse esile allpool uuringu tulemusi tutvustavas peatükis.

3. Kokkuvõte: noorte kaasamise hetkeolukord Eestis

Eestis on noorte kaasamine strateegilistes arengudokumentides selgelt väärtustatud, kuid uuringud näitavad, et noorte tegelikud võimalused otsustamises kaasa rääkida on piiratud, eriti koolis ja väljaspool kodu. Noored tajuvad, et nende arvamust ei küsita või ei võeta kuulda, mis vähendab motivatsiooni osaleda. Samal ajal on noorte vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis OECD keskmisest kõrgem, kuid eksisteeriv sotsiaalmajanduslik ja keeleline lõhe tekitab ebavõrdsust.

Noorte aktiivsust ja osalusvalmidust kujundavad mitmed tegurid, nagu füüsiline ligipääs, motiveerimine, usalduslik suhe täiskasvanutega ning positiivne kogemus, mis võib viia järjepidevama osalemiseni. Samas takistavad osalemist nii vähene enesekindlus kui ka kriitika või vähene arvestamine noorte arvamusega. Info kättesaadavus on samuti võtmetähtsusega – noored leiavad võimalusi eelkõige sotsiaalmeediast ja eakaaslaste kaudu. Info killustatus ja vähene nähtavus toovad kaasa olukorra, kus paljud noored ei ole teadlikud oma kodukoha organisatsioonide tegevustest, mistõttu jäävad osalusvõimalused kasutamata.

³ Siinkohal tuleb silmas pidada, et uuring hõlmas 7–18-aastaseid lapsi ja noori. Seega ei peegelda uuringu tulemused üle 18-aastaste noorte olukorda, kelle puhul kool ei pruugi enam olla infoallikaks.

4. Töötubade analüüs: noorte ja täiskasvanute vaade noorte kaasamisele

Maakondlikes töötubades osalenud täiskasvanud ning noorte töötubades osalenud noored tõid välja mitmeid olulisi aspekte seoses noorte kaasamisega Eesti vabaühenduste töösse. Järgnevalt esitame töötubades kogutud andmete analüüsi tulemused. Analüüsis toome nelja peamise kategooria kaudu välja noorte kaasamise tugevused ja nõrkused ning pakume põhjendatud lahendusi ja näiteid headest praktikatest. Tulemused on esitatud järgnevate peamiste kategooriate kaupa:

- noortega suhtlemise kanalid,
- piirkondlikud tugevused ja ressursid,
- nõrkused ja arengukohad,
- lahendused ja head praktikad.

4.1. Noortega suhtlemise kanalid

Digitaalne foruüm: mis töötab, mis mitte

Töötubadest selgus, et noored elavad info ja suhtluse mõttes väga selgelt teises ökosüsteemis kui paljud täiskasvanud. Kõige rohkem kasutavad nad kanaleid, kus on kiire, mugav, pildiline või video formaadis info, mida saab tarbida lennult ning jagada sõpradega:

- Töötubades osalenud noortega töötavate spetsialistide kogemuse põhjal on Messenger noorte seas jätkuvalt kõige levinum personaalne suhtlusvahend, eriti sõnumite ja grupivestluste kaudu. Kui noor on juba grupis, on tõenäoline, et ta tuleb kaasa.
- Discord on tõusnud väga oluliseks platvormiks just nooremate seas – seal on nii mängu- kui huviruumid, kohaliku noortekeskuse oma serverid ning see töötab hästi just virtuaalse vaba ruumina, kus on võimalik noorele endale sobival viisil aega veeta. Seda hindavad eriti need noored, kes muidu sotsiaalselt veidi pelgavad. Noortega töötavad eksperdid tõid töötubades välja, et Discordi eeliseks on just võimalus inforuumis osaleda anonüümsemalt – algul rohkem kuulata, hiljem kaasa rääkida.
- Snapchat, Instagram ja TikTok on pigem info levitamiseks, kus saavad trendid, videod ja eduelamused kiiresti levima. Seal ei loeta pikka teksti, vaid vaadatakse pilti või klippi.

Täiskasvanud ja vabaühendused seevastu kasutavad info levitamiseks rohkem Facebooki, meile ja kodulehti. Arvestades, et noored otsivad infot teistelt platvormidelt, sobivad need rohkem lapsevanematele või ametlike teadete edastamiseks, kuid ei loo noore jaoks tuttavat ega

ligitõmbavat kontakti. Seetõttu ei pruugi info osalemisvõimaluste kohta noorteni jõuda ega neid kõnetada.

Personaalne ja usalduspõhine kutse

Kõige mõjusamaks peeti kõigis maakondade töötubades personaalset, sõbralikku ja vahetut kutset, kus noort kõnetatakse otsesõnu ja usaldusväärse inimese poolt, näiteks:

- „Hei, sina sobiksid siia hästi, tule ka!”
- „Sinu idee oli väga hea, tahaks, et just sina tuleksid seda meiega koos tegema.”

Kontakti saab luua noorsootöötaja, treeneri, õpetaja või juba varem aktiivse sõbra kaudu. Just see inimene aitab vähendada noore hirmu ja ebakindlust ning annab kinnituse, et on turvaline minna proovima. Töötoas osalenud noored rõhutasid, et just passiivsemate noorte kaasamine üritustele, vabatahtlikuks või muul viisil vabaühenduste töös osalema õnnestub kõige paremini siis, kui sõber neid julgustab ja endaga kaasa kutsub.

Kõigil on ühendusvajadus, lapsed ja noored tahavad ka päris ühendust. Ei tohiks läheneda noortele rollidega (ametnikuna), vaid siiralt.

Viljandimaa töötuba

Noored ei tule tihti puhtalt sotsiaalmeedia kutse peale, vaja on sõbralt 1–2 lauset.

Usaldus peab olema.

Tallinna töötuba

Passiivseid noori veab kaasa see, kui kutsutakse personaalselt, kui keegi tuttav ütleb „Lähme koos!”.

Eestikeelne noorte töötuba

Lisaks tõid noored välja olulisi detaile noortele ka kooli kontekstis osalemisvõimalustest teavitamise kohta. Nende hinnangul julgustab noori vabaühenduste pakutavatest võimalustest kinni haarama rohkem see, kui vabaühenduse töötaja või muu täiskasvanu asemel jagab klassi ees infot juba varem sama võimalust kasutanud või vabaühendusega seotud noor ise. Seejuures on selliste ettekannete käigus oluline jätta noortele võimalus kindlasti ka hiljem vabaühendusega kontakteeruda, et osalemishuvi väljendada. Noored rõhutasid, et nad vajavad tihti mõtlemisaega ning samuti ei ole kõik noored piisavalt enesekindlad, et kohapeal otse kogu klassi ees lisaküsimusi küsida või oma osalemissoovi väljendada.

Füüsilised kohad kui kontaktpunktid

Kuigi digitaalne suhtlus on noorte osalemise toetamisel oluline, ei saa alahinnata füüsiliste kohtade ja harjumuste mõju noorte kaasamisele vabaühenduste töösse. Maakondlikes töötubades töid noortega töötavad spetsialistid noorte vabaühenduste töösse kaasamise olulisimate füüsiliste kontaktpunktidenä välja järgmised kohad (vt täpset kohtade loetelu maakondade kaupa „Lisa 3. Füüsilised kontaktpunktid noortega“):

- **Üldhariduskool** kui kõige universaalsem kontaktpunkt võimaldab korraga ligi pääseda paljudele noortele sihtrühmast. Samuti pakub koolikeskkond mitmekesiseid võimalusi info jagamiseks, nt nii plakateid, töötoad, õppekäigud kui ka külalistunnid.
- **Mitteformaalõppe valdkonna** kontaktpunktid nagu noortekeskused, huvikoolid või spordiklubid on teiseks oluliseks kohaks, kus suur osa noortest juba niigi regulaarselt käivad. Maakondlikes töötubades toodi välja, et sellised mitteformaalõppe keskkonnad soodustavad kuuluvustunnet, mis võib olla noorele lähtekohaks avastamiseks oma huvi ka laiemas ühiskondliku tegevuse vastu – nt juhendajate või eakaaslaste eeskujul.
- **Avalik ruum – spordirajatised (nt *skatepark*'id, staadionid), mänguväljakud, pargid, kaubanduskeskused ja bussipeatused** on olulised „hängimise kohad“, mis mängivad rolli ka noorte kaasamisel vabaühenduste töösse. Noortega töötavad spetsialistid töid töötubades välja, et sellistes informaalsetes keskkondades levib info osalemisvõimaluste kohta just noorelt noorele ning seda tõhusamalt, kui ükski plakat seda võimaldaks.
- **Raamatukogud, kirikud ja rahvamajad** pakuvad mõnedes piirkondades noorele võimalust tulla lihtsalt istuma, oodata bussi või teha koduseid ülesandeid, seega on ka need noorte kaasamisel olulisteks füüsilisteks keskkondadeks ja kontaktpunktideks.

4.1. Kokkuvõte: noortega suhtlemise kanalid

Suhtluskanalite valik ei ole tühine tehniline otsus, vaid väga sisuline usalduse ja kuuluvuse küsimus. Noorte puhul ei piisa sellest, et info lihtsalt „välja saadetakse“ – oluline on, kuidas ja kelle kaudu info nooreni jõuab. Kõige paremini töötab noorte puhul kombinatsioon kolmest tegurist:

- **Personaalne kutse** – noor tunneb end väärtustatuna, kui teda kutsutakse isiklikult ja talle antakse mõista, et just tema panus on oodatud. Seda saab teha nii sõber, õpetaja, treener või noorsootöötaja, kellel on noorega juba usaldussuhe.
- **Noorte sotsiaalne keskkond** – füüsilised kohad, kus noored niikuinii aega veedavad (kool, noortekeskus, spordiklubi, park, bussipeatus, kaubanduskeskus vms), loovad loomuliku pinna info liikumiseks.

- Õige digikanal – noorte igapäevane infovoog liigub peamiselt kiirete, visuaalsete ja kaasahaaravate digikanalite kaudu nagu Instagram, TikTok, Snapchat, Discord või Messenger.

Kui infot jagatakse ainult kanalis, mis on mugav pigem lapsevanematele (nt koduleht, e-kiri või Facebook), siis see enamasti nooreni ei jõua ega kõneta teda. Sellised kanalid sobivad küll ametlike teadete edastamiseks, kuid need ei loo noore jaoks isiklikku ega ligitõmbavat kontakti.

Kanalite valikule lisaks on noortega suhtlemisel oluline silmas pidada ka suhtlemise fooni ning seda, milliste hoiakutega noortele lähenetakse. Täiskasvanute hoiakuid, sh patroniseerivat suhtumist või puuduvat usaldust noorte suhtes, on käsitletud allpool peatükis 4.3.

4.2. Piirkondlikud tugevused ja ressursid

Noorsootöö ja huviharidus kui ühiskonnaelus osalemise esimene aste

Peaegu igas maakonna töötoas leidsid osalejad, et noortekeskused ja huviharidus panevad noorte ühiskondlikule ja poliitilisele osalusele aluse:

- Spordiklubid, muusikakoolid ja huviringid annavad esmase harjumuse kuhugi kuuluda ja milleski väljaspool kodu regulaarselt osaleda, mis on oluliseks eelduseks ka vabaühenduste töösse panustamisel. Töötubades osalenud noortega töötavad spetsialistid tõid välja, et sellistes mitteformaalõppe keskkondades harjuvad noored kohustusi võtma. Lisaks on nendele tegevustele omane regulaarsus ja enamikule noortest pakub just huviharidus või -tegevus esimest korda tunnet, et nad panustavad millessegi.
- Noortekeskustesse saab tulla lihtsalt aega veetma, lauamänge mängima või noorsootöötajaga jutustama. See on paljudele noortele esimeseks kohaks, kus neil tekib mõne täiskasvanuga usalduslik side, mis ei põhine hierarhial ega autoriteedil, vaid võrdsemal ja toetaval suhtel. Sellised suhted loovad eelduse, et noor julgeb jagada oma mõtteid, võtta vastu väljakutseid ning proovida uusi rolle. Mõned noortega töötavad spetsialistid tajuvad, et sellistes piirkondades, kus on aktiivne ja noortele atraktiivne noortekeskus, on noored rohkem valmis ka vabaühenduste tegevustes ja muus kogukonnaelus kaasa lööma.

Panustamise, regulaarse osalemise ja ühise vastutuse harjutamine turvalistes mitteformaalõppe keskkondades loob noortega töötavate spetsialistide hinnangul seega vundamendi noore enesekindlusele ja valmisolekule panustada laiemalt ühiskonnaellu ka vabaühenduste

tegevuses osaledes. Seega võivad just noorsootöö ja huvihariduse kättesaadavus ja kvaliteet olla määrava tähtsusega noore osalusharjumuse ja -huvi kujundamisel.

Mõnes töötoas toodi eraldi välja ka mobiilset noorsootööd (lühendina MoNo) kui olulist vahendit noortega personaalse otsekontakti ja usaldusliku suhte loomiseks. Mobiilse noorsootöö olulise tugevusena nähti seda, et noorsootöötaja läheb ise noorele sobivasse keskkonda ehk lähtutakse noore vajadustest. See on eriti väärtuslik vähemate võimalustega noorteni jõudmisel.

Mobiilne noorsootöö on hetkel projekti raames, aga olemuslikult ei ole projektipõhine, vaid metoodika. Põltsamaal on töötajad koolituse läbinud, seega ressurss on tegelikult olemas.
Jõgevamaa töötuba

Seega võib just mobiilsel noorsootööl olla potentsiaal ka haavatavamatele noortele vabaühenduste võimalusi tutvustada, et neid järk-järgult vabaühenduste töösse kaasata.

Mentorid, sädeinimesed ja (lähi)võrgustikud

Kõigis töötubades rõhutasid osalejad noortega töötavaid spetsialiste kui üht kõige tähtsat olemasolevat ressurssi. Hea noorsootöötaja, lastekaitsespetsialist, treener, õpetaja või MTÜ eestvedaja, kellel on olemas vajalikud pädevused ja kaasamisoskused, suudab töötubades osalenud spetsialistide kogemuse põhjal saavutada noorte kaasamisel tihti rohkem kui viieaastane strateegia.

Põhiline ressurss on inimesed. Õpetajad ja noorsootöötajad, kes juba oskavad noorte kaasamist väga hästi – neid tuleb rohkem toetada ja mitte üle koormata, et nad saaksid edasi „särada“.
Ida-Virumaa töötuba

Tugevuseks on sädeinimesed, kes loovad otsekontakti noortega ja kes lisaks plakatitele ja sotsiaalmeediale ütlevad noorele, et „kas sa ikka märkasid, et homme on väljasõit, tule ka!“. Meil on vedanud, et paljudes kohtades on eestvedajad, kes on ka ise eeskujuks noortele – et ei ole nii, et tööpäev algas või lõppes, vaid läbinisti head aktiivsed noortetöötajad.
Harjumaa töötuba

Kui selline pädev n-ö sädeinimene lahkub – põhjuseks noortega töötavate spetsialistide kogemuse põhjal tihti läbipõlemine või töökohavahetus teise valdkonda –, kaob sageli kogu piirkonnast suur osa noortele pakutavatest koolivälistest tegevustest ja osalemisvõimalustest. Selliseid näiteid on enim just väikematest maakohtadest, kus noortele pakutavad mitteformaalõppe ja kogukonnaelus osalemise võimalused seisid ühe spetsialisti õlgadel.

Samas toodi mõnes maakondlikus töötoas esile, et maapiirkondade eeliseks on just väikesed kogukonnad ning sellest tulenev lähivõrgustiku olemasolu. See teeb noorte kaasamise lihtsamaks, kuna inimesed tunnevad üksteist isiklikult ning lapsevanemad või kogukonnaliikmed kaasavad lapsi tegevustesse juba varasest east, nt kohaliku külaseltsi kaudu.

**Maal kõik tunnevad kõiki ja võrgustik on juba loomumaselt olemas.
Maapiirkonnas on noorel side olemas oma vanemate või kogukonna näol, ta on
juba varasest east kaasatud.
Jõgevamaa töötuba**

Paaris töötoas toodi piirkondliku ressursina välja ka konkreetse võrgustiku, nt Pärnumaa Noorsootöö Ühing (PNTÜ) ja Võrumaa laste ja noorte (LaNo) tugivõrgustik.

Kogukonnapraktika ja noorte aktiivgrupid

Eriliselt tõsteti maakondlikes töötubades esile kogukonnapraktikat⁴ kui olulist ressursi ja kanalit noorte ja vabaühenduste kokkuviimiseks. Leiti, et kogukonnapraktika aitab kasvatada noorte vastutustunnet ja kohusetundlikkust ning annab noortele praktilise kogemuse tänu millele osatakse vabatahtlikku tööd rohkem väärtustada.

**Väga väärt asjad on kogukonnapraktika ja ka töövarjutamine, kust saadakse
võrdväärne kogemus töötamisega ja nähakse töökeskkonda.
Lääne-Virumaa töötuba**

**Kogukonnapraktikal on oluline roll huvitegevuse normaliseerimisel õppetöö
osana.
Põlvamaa töötuba**

Õpilasesindused, noortevolikogud ja muud noorte aktiivgrupid kerkisid samuti esile kui olulised ressursid. Need koosnevad aktiivsetest noortest, kellel on julgus tegutseda ning kes saavad suunata infot noortele, küsida nende arvamust ja koondada noortelt saadud sisendit. Probleemiks on samas nende koosseisude ajutisus – liikmeks olevad aktiivsed noored lõpetavad kooli või liiguvad edasi teistesse tegevustesse ning liikmeskond vahetub sageli, mis võib järjepidevust ja tegevuste kvaliteeti vähendada.

⁴ Kogukonnapraktika on kogemusõpe, mille käigus õpilased lähevad vabaühendusse lühipraktikale. Kogukonnapraktika on üks mitmest Eestis rakendatavast kodanikuhariduslikust programmist. Vt täpsemalt kogukonnapraktika.ee.

4.2. Kokkuvõte: piirkondlikud tugevused ja ressursid

Noorte vabaühenduste tegevustesse kaasamise olulisimateks ressurrsideks on noori võimestavad mitteformaalõppe keskkonnad (nt noortekeskused ja huviringid), noori inspireerivad ja toetavad pädevad sädeinimesed ning võimalused, kus noored saavad päriselt vastutust võtta ja harjutada (nt kogukonnapraktika või noortevolikogu näol). Sellised tegurid loovad noortele turvalise ja motiveeriva tee esimeste osalus kogemusteni, mis aitavad kasvatada enesekindlust, kujundada osalusharjumust ja suunavad noori loomulikult viisil aktiivselt panustama vabaühenduste ning laiemalt ühiskonna tegevusse.

4.3. Nõrkused ja arengukohad

Töötubades toodi välja mitmeid väljakutseid ning arengukohti noorte vabaühenduste tegevustesse kaasamisel.

Ressursinappus

Üks läbivaid maakondlikest töötubadest esile kerkinud noorte sisulise kaasamise takistusi on ressursside nappus. Probleemiks on **rahalised piirangud**, sh tegevuste projektipõhisus ja jätkurahastuse puudus, mis takistavad pikaajalisi plaane. Noorte jaoks võivad takistuseks olla ka osalustasud või tegevustega seotud kulud.

Väljakutse on rahastus, mh jätkurahastuse puudus. Ei ole häid püsivategevuse rahastuse variante. Uusi innovatiivseid algatusi toetatakse, aga pärast jätkamiseks ei leita rahastust. Noored on käes ja järgmine hetk lastakse nad seetõttu minema.

Raplamaa töötuba

Noore osalus võib jääda raha taha, kui on osalustasuga tegevus. Oleneb perest, kes saab tulla.

Tallinna töötuba

Takistuseks on ka **inimressursi piiratus**, mille puhul tuntakse puudust motiveeritud täiskasvanud juhendajatest, eestvedajatest ja vabatahtlikest. Sageli mainiti sädeinimeste olemasolu, kuid samas ka nende kiiret läbipõlemise ohtu. Sädeinimese sündroom, kus noorte kaasamine ja vabaühenduste tegevus laiemalt sõltub liialt üksikutest ülipühendunud indiviididest, mitte jätkusuutlikest struktuuridest, on märk süsteemsest probleemist. Selle põhjusena näevad noortega töötavad spetsialistid struktuurse toe (rahastus, personal, koolitus)

puudumist vabaühendustes ja kogukondades, mis omakorda viib sädeinimeste läbipõlemiseni, tegevuste katkemiseni ja järelkasvu puudumiseni. Tagajärjeks on noorte kaasamise ebastabiilsus ja ebaühtlane kvaliteet piirkonniti.

**Inimressurss on piiratud. Sh aja, teadmiste, oskuste piiratus. Puudu on „hulludest“
ehk täiskasvanutest, kes asja vedama hakkaks.**

Raplamaa töötuba

**Sädeinimestest on puudus. Väga palju jääb tegemata, kui ei ole sädeinimesi.
Inimesed on, aga sädet ei ole; sädeinimesed kustuvad ära ning ei ole programmi,
mis neid toetaks.**

Ida-Virumaa töötuba

Töötubades mainiti ka **ajalisi piiranguid**. Korraldajatel ja juhendajatel napib aega, samas sisukas noorte kaasamine eeldab suurt ajaressurssi. Täiskasvanud tõid esile ka seda, et aktiivsed noored, kes on sageli esimesed, keda kaasata püütakse, on tihti juba ülekoormatud ja ei jaksa uusi kohustusi võtta. Seda kinnitasid ka noored ise, kes mainisid takistusena ajapuudust, sest kooli- ja muud kohustused, näiteks trennid ja huviringid, konkureerivad vaba aja tegevustega.

**Ühekordselt mingid asjad toimivad, aga elavaks ja loomulikuks saamiseks ei
jõuta tööd teha. See on kinni inimestes ja ajas.**

Viljandimaa töötuba

**Vabaühendustes on ainult samad inimesed. Suur ajaressurss läheb kaasamisele.
Järelkasv on väljakutse.**

Jõgevamaa töötuba

Kommunikatsioon ja noorteni jõudmine: valed kanalid

Nagu eelnevalt mainitud (vt ptk „Digitaalne foruüm: mis töötab, mis mitte“) on noorte poolt kasutatavad ning täiskasvanute poolt noorte kaasamiseks kasutatavad kanalid mõnevõrra erinevad. See on üks oluline väljakutse noorte kaasamisel. Isegi kui info eksisteerib (nt jagatakse vabaühenduse veebilehel, Stuudiumis või kooli meililistis), esineb ikkagi olulisi takistusi ning samad formaadid ja kanalid ei sobi kõigile noortele.

Noorte harjumused ja hoiakud ülaltoodud kanalite suhtes erinevad väga palju. Noored ise tõid töötubade aruteludes välja, et mõned õpilased tajuvad tõsist info üleküllust just kooli kanalitest nagu Stuudium, eKool või kooli meililist. Nad ei suuda kogu jagatavat infot hallata ning loobuvad üldse nt üldistesse õpilastele suunatud listidesse saadetavate kirjade lugemisest. Samas nentisid just aktiivsemad noored, et kooli kanalid, ka õpilaste meililist, on neile olnud üheks olulisimaks allikaks, mille kaudu nad oma seniste vabaühenduste tegevuses osalemise kogemusteni on jõudnud. Toodi näiteid ka olukordadest, kus klassikaaslased ja sõbrad on hiljem nende

positiivsetest kogemustest kuuldes väljendanud nõrdimust, et teave nendeni ei jõudnud, kuigi info saadeti laiali kooli üldises meililistis.

Noortega töötavad spetsialistid aga tõid maakondlikes töötubades välja, et sageli on noorteni jõudmiseks kasutatavad kanalid ebasobivad või on info erinevate platvormide ja organisatsioonide vahel lootusetult killustunud.

Need sotsiaalmeedia kanalid, mida kasutatakse noorte kaasamiseks, ei ole need kanalid, mida noored päriselt kasutavad. Kaasajad ja kaasatavad on erinevates foruumides. Info ei jõua seega noorteni; noored ei tea, mida MTÜ-d teevad, mis on võimalused.
Võrumaa töötuba

Info ei liigu, noored ei ole pigem isegi võimalusi näinud, ei ole nendest teadlikud. Kooli meililist näiteks ei toimi, noored ei loe seda.

Eestikeelne noorte töötuba

Keskmisel noorel puudub piisav juurdepääs teabele. Sageli ei puutu nad võimalustega kokku ega saa nende kohta üldse teavet. Noored kipuvad keskenduma ainult noortele suunatud organisatsioonidele ja üritustele, mistõttu laiemad võimalused jäävad tihti tähelepanuta, kui need ei ole sildistatud spetsiifiliselt noortele suunatuks.

Venekeelne noorte töötuba

Seega on ilmne, et osalemisvõimaluste kasutamine ei sõltu üksnes pakkumiste olemasolust, vaid ka sellest, kuidas täpselt ja kelle kaudu need võimalused noorteni jõuavad. Ka peatükis 3.2 tõime välja varasemate uuringute tulemused, mis kinnitavad, et organisatsioonid peaksid end noortele nähtavamaks tegema ja oma tegevusi aktiivsemalt tutvustama. Infot tuleb noortele vahendada sihipäraselt ja mitmekesiseid viise kasutades, nt kombineerides üldharidus- ja kutsekoolide ametlikke kanaleid vahetu suhtluse, eakaaslaste soovitude ja usalduslike täiskasvanute kaudu informeerimisega. Nii on võimalik tagada, et võimalused jõuavad ka nende noorteni, kes ise aktiivselt ei otsi, kuid oleksid valmis osalema, kui tunneksid end kutsutuna.

Füüsiline ligipääs: transport ja suletud ruumid

Teravalt kerkisid esile **transpordi- ja logistikaprobleemid**, mis puudutavad eelkõige maapiirkondi, kus ühistranspordi puudulikkus või täielik puudumine takistab noorte ligipääsu tegevustes osalemisele; ent ka Harjumaad, kus pääseb hõlpsalt Tallinnasse, kuid mitte kõrvalvalda. Kõige rohkem toodi töötubades näiteid sellest, et busside ajad ei klapi huviringides ja noortekeskustes toimuvate tegevuste aegadega. Sageli sõltuvad noored oma vanemate

transpordivõimalustest – kui lapsevanem ei saa või ei taha last „taksojuhina“ sõidutada, jääb noor lihtsalt tegevustest eemale.

Maakohtades on takistuseks liikumine ja transport. Hajaasustuse puhul võib noortekeskus või muu asutus, kus tegevused toimuvad, jääda liiga kaugeks.

Jõgevamaa töötuba

Huvitegevused toimuvad tõmbekeskustes, aga kuidas noor sinna saab? Lapsevanemal peab olema võimekus olla taksojuht, muidu jääb noor tegevustest välja. Puudu on nii ühistranspordist kui ka teedest.

Raplamaa töötuba

Puudub noorte vajadustele suunatud transport. Noored ei saa kohale ega hiljem koju.

Valgamaa töötuba

See tähendab, et **paljud noored ei saa isegi võimalust millestki osa võtta**, sest neil pole füüsilist ligipääsu. See omakorda mõjutab väga tugevasti hilisemat valmidust osaleda kogukonnapraktikas või MTÜ-de tegevuses.

Vastupidise näitena toodi eestikeelses noorte töötoas näiteid sellest, kuidas noorte jaoks on vabaühenduste osalusvõimaluste, nt ühekordse vabatahtlikuna panustamise või vabaühenduse üritusel osalemise puhul oluline, et transport oleks kas korraldatud või selle kulud kaetud. Lisaks sellele, et kulude katmine kõrvaldab osalemise takistusi, pidasid töötoas osalenud noored **võimalust teist Eesti piirkonda tasuta külastada eraldi oluliseks osalemist motiveerivaks teguriks.**

Murekohaks on ka **füüsilise ruumi piirangud**. Mitmel pool mainiti, et koolid ja noortekeskused pannakse õhtuti või suvel kinni, kuigi just siis oleks noortel aega tulla. Koolide puhul kardetakse anda ruume MTÜ-dele või noortegruppidele, sest puudub usaldus ning tekib küsimus, kes vastutab, kui midagi juhtub. Esile kerkib ka ruumide ligipääsetavuse küsimus.

Noortekeskus pannakse kinni, kui töötaja on koolitusel. See on ju tegelikult noore karistamine.

Pärnumaa töötuba

Suvel, kui noored tahaks ise rohkem käia, on pea kõik kinni, sest personal puhkab. Mõni noortekas on avatud, mõni mitte.

Läänemaa töötuba

Ei ole ruume, või kui on, siis ei taheta vabaühendusi vastu võtta, sest tädi Sirje valvelauast läheb kell 16 ära. Miks need ruumid peavad õhtul tühjalt seisma, kui teame, et piirkonnas pole ühtki teist kohta, kuhu koguneda? Meil polegi kuhugi mujale minna. Teeme lõpuks tädi Milvi pool koosolekuid. Meil mõnes koolis võib, aga mitte igal pool.
Harjumaa töötuba

See kõik tähendab, et isegi kui on olemas mentoreid ja programme, siis **puudub koht, kus neid ellu viia**. Õhtul tühjana seisev koolimaja ei toeta kogukonnaelu.

Koostöö ja võrgustike puudulikkus organisatsioonide vahel

Läbivaks probleemiks on vähene koostöö ja koordineerimatus erinevate organisatsioonide vahel. Info ei liigu, tegevusi dubleeritakse ning sageli toimuvad samale sihtrühmale suunatud üritused samal ajal. See killustab niigi nappe ressursse ja tekitab segadust nii noortes kui ka korraldajates. Töötubades märgiti, et sageli tegutseb igaüks oma "kastikeses" ja puudub ühine infoväli ning strateegiline planeerimine. Eestvedajad ja korraldajad on omavahel pigem konkurendid, kui koostööpartnerid.

Koostöö erinevate osapoolte vahel on kindlasti nõrk koht.
Põlvamaa töötuba

Koostöö organisatsioonide vahel on puudulik või nõrk, võrgustikku ei ole. Ühe omavalitsuse piires võib olla korraga palju sündmusi; noored ei tea, kuhu minna. Organisatsioonid ei tee omavahel koostööd, et ressursse jaotada, kommunikeerida.
Ida-Virumaa töötuba

Linnas on konkurents tohutult suur. Samal ajal toimuvad samasugused üritused eri korraldajatega. Võiks rohkem kooskõlastada üritusi, kutsuda osapooli kokku, vahetada infot, teha koostööd. Et ka MTÜ-d ei tunneks, et nad on üksi. Noortekeskused ka ei jaga omavahel infot, mis üritused toimisid hästi, mis mitte. Mingil määral on noortekeskused ikka konkurendid omavahel.
Tallinna töötuba

Efektiivne organisatsioonide vaheline koostöö on aluseks sellele, et olemasolevaid ressursse tõhusamalt kasutada. Puudulikkus või nõrga koostöö tulemusel tekivad valikute rohkus, info killustatus ja üleküllus takistab noorte sisulist kaasamist, või lõpeb vahel ka sellega, et suutmata valikut teha, jätab noor üldse valimata.

Haridusasutuste ja vabaühenduste koostöö

Vaatamata sellele, et koole peetakse võtmetähtsusega ressursiks ja kanaliks, on need hetkel pigem alakasutatud potentsiaaliga koostööpartnerid. Toodi välja mitmeid probleeme, mis takistavad efektiivset koostööd vabaühenduste ja haridusasutuste vahel alates liigsest bürokraatiast kuni vajaduste konfliktini. Näiteks nenditi, et koolipraktika lähtub kooli, mitte praktikakoha vajadustest, sest noori suunatakse praktikale ülesannetega, mis ei pruugi vastata vabaühenduste tegelikele vajadustele. Väljakutsena mainiti ka seda, et õppeaasta jooksul kogukonnapraktika ära tegemine ei arvesta sellega, et väiksemate vabaühenduste tegevused võivad olla väga hooajalised, mistõttu võiks praktikat olla võimalik teha ka suvel või pikema perioodi vältel.

Haridussüsteem ei toeta päriselt kogukonnakeskset õpet.

Põlvamaa töötuba

Koolid ei pruugi piisavalt avatud olla ka koostööle. Ollakse koolikeskkonnas liigselt kinni.

Tartumaa töötuba

Kool ei prioriseeri piisavalt noorte aktiivset osalemist ühiskonnaelus.

Võiks olla rohkem lisaks sellele, mis juba on.

Eestikeelne noorte töötuba

Esile kerkis ka piirkondlikke erinevusi, näiteks Ida-Virumaal tõdeti, et eestikeelsele õppele üleminekuga seoses on õpetajad juba niigi ülekoormatud ning neil puudub aeg muuga tegeleda. Maakondlikest töötubadest ilmnes ka asjaolu, et kogukonnakeskse õppe praktikad ning vabatahtliku töö käsitlemine on koolide lõikes väga erinev, piirdudes nii ainult ühiskonnaõpetuse tundides räägituga kui lõpetades õppesse sisse põimitud praktilise tegevusega.

Väga palju sõltub seejuures koolijuhtidest ja õpetajatest. Kui nende jaoks ei ole tegu prioriteetse suunaga, võibki osalemine ühiskonnaelus jääda koolis tähelepanuta või halvimal juhul lausa halvaks panu alla. Näiteks mainiti olukordi, kus õpetajad on olnud vastu sellele, et noor koolitunnist erandkorras vabastust soovib, et osaleda vabaühenduse tegevuses.

Vahel on direktoritel palju otsustamisvõimalust mitte pakkuda noortele vajalikke võimalusi.

Lääne-Virumaa töötuba

Peab oskama noori mõjutada ja (õpetamis)võimalusi kasutada. Sõltub õpetajatest, kuidas õpetatakse ning kes õpetaja ise on. Passiivne õpetaja ei saa õpetada aktiivsust ega olla selle eeskujuks.

Ida-Virumaa töötuba

Täiskasvanute hoiakud ja kartused

Probleemiks on täiskasvanute vähene usaldus noorte vastu. Paljudes kohtades tunnistati, et täiskasvanud ei julge anda noortele päris vastutust, sest kardetakse, et noor eksib, teeb midagi valesti või „lõhub ära ja peab pärast üle tegema“. Täiskasvanud ei oska või ei ole valmis noori kuulama ning noorte arvamust ei võeta alati tõsiselt. Võidakse ka mõelda, et tehakse noore „heaks“ midagi, kui tema eest ära tehakse. Selline suhtumine takistab noortel õppimast, kuidas midagi päriselt läbi viia või juhtida. Kui noortel ei lubata eksida, siis nad ei julgegi enam proovida. Kui täiskasvanud ei anna noortele võimalust proovida ning otsustusprotsessis osaleda, siis ei toimu ka inimeste vahetust ehk puudub järelkasv.

Täiskasvanutel on vähene usaldus noorte võimete osas. Tihti suunatakse noortele selliseid ülesandeid või tegevusi, mis on vähem tähtsad. Need aga ei kõneta noori, sest need on igavad.

Viljandimaa töötuba

Isegi kui kaasatakse noori, siis nende arvamust tegelikult ei võeta kuulda. Küsitakse küll noortelt sisendit, aga lõpuks ei jõua see kuskile.

Hiiumaa töötuba

Täiskasvanud on nii-öelda see kurja juur – laps on valmis tegema, aga täiskasvanu takistab, sest puudub julgus anda lapsele vastutust või ka eksimisruumi.

Võrumaa töötuba

Noort kutsutakse küll kaasa rääkima ja mõtlema, aga lõpuks täiskasvanu on ikkagi see, kes otsustab. See tekitab tunde, et noor pole oluline.

Eestikeelne noorte töötuba

Esineb stereotüüpeid arusaamu noortest, näiteks arvatakse, et nad ei tea mitte midagi või ei saa ise hakkama, on radikaalsed ja liiga uljad. Ka noorte ideid võidakse stereotüüpselt pidada ebarealistlikeks.

„Oleme proovinud, teist korda ei tee“, „noori nagunii ei huvita“ jms. Täiskasvanute poolt sildistamine, kasti kinni jäämine.
Viljandimaa töötuba

Täiskasvanutel on sageli stereotüüpsed hoiakud noorte ideede osas – neid nimetatakse ebarealistlikeks või kummalisteks, sest täiskasvanud pole kunagi midagi sellist näinud ega mõista neid. Seetõttu lükatakse noorte ideid tagasi.

Venekeelne noorte töötuba

Lisaks võib mõnes vabaühenduses esineda hoiakut "pole minu noored", mis tähendab, et organisatsiooni täiskasvanud ei tunne sidet oma kohalike noortega, pidades nendega tegelemist kellegi teise ülesandeks.

Psühholoogiline turvalisus ja noorte enda hirm

Noorte kaasamisel võivad väljakutseks olla noorte sisemised barjäärid, mis takistavad neil (uute) tegevustega liitumast. Noored ise rõhutasid, et nad pelgavad eksida, sattuda ebamugavasse olukorda või teha midagi valesti. Samuti võib osalemine või eestvedamine olla hirmutav, kui puudub eelnev kogemus. See hirm ja ebakindlus on tihti suurem kui täiskasvanud eeldavad. Takistuseks võivad olla ka vaimse tervise probleemid nagu depressioon, ärevus või sõltuvushäired.

Paljudel noortel on hirm teiste inimeste arvamuse ees. Hirm, et ei ole üritusel aktsepteeritud või „kui ma panen selle kampsuni täna, siis mõtlete, et ma olen selline...“. Seetõttu ei lähe ka uude keskkonda, üritustele.

Tallinna töötuba

Riskinoortel ei jää osalus huvi taha, vaid enesekindluse taha. Neil puudub see inimene kodus, kes toetaks sellel teel.

Võrumaa töötuba

On hirm kiusamise või ebakindluse ees. Täiskasvanutest domineeritud keskkond tundub hirmutav. Samas on täiskasvanute üritustel näiteks kiusamise osas noorte enda survet ja mõju vähem.

Eestikeelne noorte töötuba

Projekti iseseisvalt algatades on hirm vastutuse võtmise ees kogemuste puudumise tõttu.

Venekeelne noorte töötuba

Kui puudub usaldus või pole mentorit, kes julgustaks, siis ei hakka passiivne noor kunagi iseseisvalt kuskile minema või midagi proovima.

Keelelised ja kultuurilised barjäärid

Keelebarjäär ei ole ainult keeleline probleem, vaid kujutab endast noorte jaoks ka turvatunde küsimust. Venekeelsed noored tõid töötoas välja, et pelgavad eesti keskkonda ning seepärast ka vabaihendustega liituda või infot küsida, sest kardetakse, et ei saada hakkama. Samuti rõhutasid noortega töötavad spetsialistid, et info puudulik kättesaadavus vajalikes keeltes ning mitmekeelse suhtluse järkjärguline kadumine (nt venekeelse teavituse vähenemine seoses Venemaa täiemahulise sissetungiga Ukrainasse ning seoses eestikeelsele õppele üleminekuga) süvendab eesti keelest erineva emakeelega noorte marginaliseerumise riski. Sellised noored kasutavad sageli ka teistsuguseid infokanaleid.

Kesklinnas tavaliselt kakskeelsed üritused, vajadusel räägitakse ka inglise keeles. Skautidel oli komm vanasti kakskeelne, nüüd eesti keeles. Ka mõned noortekeskused on loobunud venekeelse info levitamisest. Piritalt ära võetud kõik venekeelsed lauamängud, tõmmatakse vene keelt vähemaks linna poolt. Üks väärtustest noorsootöös on, et info oleks kõikidele kättesaadav. Kui vene keelest loobutakse, siis kohe ei ole.

Tallinna töötuba

Keelebarjääriga noored (nt Ukraina noored) jäävad tegevustest välja.

Lääne-Virumaa töötuba

Kui mitu meeskonnaliiget on eesti keelt kõnelevad, läheb arutelu nii kirjas kui ka kõnes kiiresti üle eesti keelele. See välistab venekeelsed osalejad, kellel on ebapiisavad eesti keele oskused ja kes tunnevad end ebakindlalt inglise keelele ülemineku palumise või selgituste küsimise osas.

Venekeelne noorte töötuba

Liigne bürokraatia ja ülereguleerimine

Noorte kaasamise takistuseks peeti mõnes töötoas ka liigset bürokraatiat ja ülereguleerimist, mis on seotud nii rahastustaotluste ja aruandlusega kui ka muude seadusandlike piirangutega.

Samuti heidutavad alaealiste kaasamisega seotud ranged nõuded ja vastutuse küsimused paljusid vabaühendusi noortele võimalusi pakkumast.

Seadusandlikud piirangud tulevad ette ning on takistuseks noorte kaasamisel, vabadus lõigatakse nii-öelda ära.
Raplamaa töötuba

Bürokraatiat on ikkagi palju, see hirmutab noort. Kui tahad näiteks avaliku ürituse luba, siis kõik kooskõlastused – see ikka ehmatab ja kui ette teaks, mille kõigega tuleb tegeleda, jätkaks palju asju tegemata.
Lääne-Virumaa töötuba

4.3. Kokkuvõte: nõrkused ja arengukohad

Noorte kaasamist piirab ressursinappus. Projektipõhine rahastus ei võimalda järjepidevust ning tegevused sõltuvad liigselt üksikutest „sädeinimestest“. Läbipõlemine ja järelkasvu puudumine süvendavad probleemi veelgi. Sisukas kaasamine nõuab märkimisväärset ajaressurssi, mida napib nii täiskasvanutel kui ka noortel endil, kelle päevad on sageli juba täidetud kooli ja huviringidega.

Teiseks oluliseks takistuseks on ligipääs nii infole kui ka tegevustele. Noorteni püütakse jõuda sageli valede kanalite kaudu. Ruumi- ja transpordiprobleemid, eriti maapiirkondades, piiravad noorte osalemist veelgi. Samal ajal on organisatsioonidevaheline koostöö sageli nõrk, mis süvendab info killustatust, ning koolide potentsiaal noorte kaasamisel on pigem alakasutatud.

Lisaks pärssivad noorte osalust psühholoogilised ja kultuurilised barjäärid. Täiskasvanute vähene usaldus noorte võimete vastu ja valmisolek anda neile tegelikku vastutust vähendab noorte motivatsiooni, samas kui noorte endi hirm eksimise, tõrjutuse või ebaõnnestumise ees piirab katsetamist. Vaimse tervise mured ning keelebarjäär süvendavad osade noorte kõrvalejäämist veelgi.

4.4. Lahendused, head näited ja toimivad praktikad

Töötubades pakuti välja mitmeid lahendusi ja toodi esile häid praktikaid noorte kaasamise edendamiseks.

Kommunikatsioon ja noorteni jõudmine: infokanalite valik

Nii noortega töötavate spetsialistide kui ka noorte töötubades rõhutati vajadust sotsiaalmeediat noorte teavitamiseks sihipärasemalt kasutada. Samas ei piisa ainult sotsiaalmeediast – väga oluliseks peeti ka otsekontakte ja noortelt noortele info liikumise soodustamist. Tähelepanu pöörati sellele, et noored ei ole üks homogeenne grupp ning kaasamiskanalide valikul tuleks võtta arvesse sihtrühma eripärasid, sh grupi suurust, inimeste vanust ning sihtrühma eelistatud infokanaleid.

Suure grupi puhul sobib kaasamiseks internet, väikse grupiga pigem muud lahendused.

Jõgevamaa töötuba

Sotsiaalmeedia valik kaasamiskanalina sõltub info sisust ja sihtrühma vanusest, näiteks algklassid vs gümnaasium eeldab erinevat lähenemist.

Ida-Virumaa töötuba

Noorteni jõudmiseks võiks kasutada TikTok'i ja Instagrami. Rakvere noortekeskus kasutab näiteks TikTok'i, panevad üritused jms kirja. MTÜ Paikass tegi kohviku, info levis ka läbi TikTok'i. Nii päriselt jõuab info noorteni.

Eestikeelne noorte töötuba

Vabaühenduste infot võiks levitada läbi õpilasesinduste, kes saavad käia klassides rääkimas.

Eestikeelne noorte töötuba

Korduvalt kerkis töötubadest esile vajadus ühiste infoplatvormide järele, mis koondaksid info kõigi piirkonna võimaluste kohta, et vähendada killustatust ja teha info noortele kergesti leitavaks⁵. Ühe lahendusena pakuti välja ka idee korraldada kaasamis- või praktikafestival, kus vabaühendused saaksid noortele tutvustada oma tööd ja tegevusi, kuhu soovitakse noori kaasata.

Üheks lahenduseks oleks noorte võimaluste selgeks tegemine ehk võimaluste kaardistamine. Tuleks info kokku koguda ja lihtsustada.

Lääne-Virumaa töötuba

⁵ Sarnaseid infoplatvorme on riiklikul tasandil ka loodud, vt nt noorteinfoportaali infohunt.ee või teeviit.ee.

Võiks olla üks tsentraliseeritud platvorm, kus on loetletud kõik noorte vabatahtliku töö ja tegevuste võimalused. Hea oleks funktsioon huvilisena registreerimiseks või mingid boonused ja hüved. Näiteks Euroopa Solidaarsuskorpuse mudelit võiks kohandada Eestis kasutamiseks.
Venekeelne noorte töötuba

Mõnes töötoas toodi ühe efektiivse noorteni jõudmise viisina välja ka lapsevanemate kaasamise. Näiteks saab tervele perele mõeldud huviringide või lapsevanematega ühisürituste kaudu hästi kaasata just nooremaid lapsi. Seejuures on lapsevanem lapsele heaks eeskujuks.

Füüsiline ligipääs: noortega arvestav transport ja avatud ruumid

Maapiirkondades transpordi- ja logistikaprobleemide lahendamiseks pakuti välja, et koolibuss võiks teha eraldi ringi ka huvihariduse tarbeks või tuleks edendada jagatud sõiduteenust, kus lapsevanem pakub transpordi korraga mitmele noorele. Samuti toodi välja, et noorte asemel võiksid tegevuse juhendajad või õpetajad ise olla need, kes noortele sobivasse ja nende kodukohale lähedalasuvasse kohta tegevuste läbiviimiseks kohale sõidavad – näiteks koolimajja. Rõhutati seda, et projektidesse tuleb transpordivahendid ja -kulud sisse kirjutada.

Omavalitsuse koolibuss võiks teha teise huvihariduse transpordi ringi. Toimiks ka jagatud sõiduteenus lapsevanemate poolt. Õpetaja või juhendaja võib tulla ka ise piirkonda kohale. Seeläbi ligipääs tegevustele maapiirkonnas paraneks.

Raplamaa töötuba

Projektidesse tuleb transpordirahad sisse kirjutada.

Jõgevamaa töötuba

Nõudetransport ja paindlik bussiliin on kõige käegakatsutavamad lahendused, mis aitaks maapiirkondade noori paremini kaasata, kuid need nõuavad omavalitsuse tasandil teadlikku planeerimist ja rahastust.

Füüsilise ruumi piirangute osas leiti, et koolid, rahvamajad vm asutused, kellel on olemas (alakasutatud) ruumid, võiksid need vabaühendustele kasutamiseks avada. Seeläbi saaks neist kohtadest ka kohaliku elu keskus.

Võiks rohkem kasutada neid hooneid, mis suure osa ajast tühjana seisavad. Ülal pidada ei jõuta, samas kardetakse lõhkumist.

Läänemaa töötuba

Kui koolidel või teistel, kellel on ruumid, oleks ressursid või usaldus, et anna...

Et need asutused ka päriselt oleks kogukonnakeskused.

Harjumaa töötuba

Heade näidetena toodi välja algatusi, mis pakuvad noortele ruumi, kus olla. Välja toodi ka seda, et oluline on noortesõbraliku n-ö vaba ruumi olemasolu, kus saab lihtsalt aega veeta, ilma kohustuseta aktiivselt osaleda. See aitaks kaasa just passiivsemate noorte kaasamisele.

Haapsalus on suvenoortekas.

Läänemaa töötuba

Võrus uue teenuse loomine – kogukonnakeskus, kus noored ja eakad on ühes

ruumis koos, teevad ka koos tegevusi.

Võrumaa töötuba

Peab võimaldama noorele ka lihtsalt peitu tulla. Noor võib tulla lihtsalt hängima

kohta, kus ei ole kohustusi ja struktuuri.

Raplamaa töötuba

Haridusasutuste ja vabaühenduste tihedam koostöö

Oluliseks peetakse haridusasutuste ja vabaühenduste tihedamat koostööd. Töötubades rõhutati koolide suurt potentsiaali noorte kaasamisel, eriti läbi **kogukonnapraktika süsteemse ja eesmärgipärase rakendamise**, mis toetaks noorte aktiivset osalust ning julgustaks neid ka vabaühenduste tegevuses suuremaid samme tegema. Samuti peeti tähtsaks vabatahtliku töö laialdasemat väärtustamist haridussüsteemis – näiteks toodi hea praktikana välja see, kui **kool võtab sisseastumiskatsetel arvesse ka noore ühiskondlikku panust**.

MTÜ-d võiksid paremini utiliseerida kogukonnapraktika võimalust. Vabatahtlik

töö peab olema kooli õppe üks osa, kogukonnapraktika võiks olla lausa riiklikult

kohustuslik.

Põlvamaa töötuba

Koolide tasandil peab hakkama vabatahtliku töö kogemust arvesse võtma.

Pärnumaa töötuba

Vaja on asjatundlikku lähenemist koolides. Peab mõistma kooli konteksti ja süsteemi. MTÜ-d võiksid koolidega suhelda läbi KOV-i. Koolidele peab selgeks tegema, mida nad koostööst saavad, mis on kasu. Oluline on kaasata õpetajad uuendusse.

Viljandimaa töötuba

Koolid võiksid teha rohkem koostööd noorteorganisatsioonidega. Õpilasi võiks näiteks viia erinevatesse organisatsioonidesse külla või kutsuda organisatsioonide esindajaid koolidesse rääkima.

Venekeelne noorte töötuba

Positiivse näitena toodi välja haridusasutusi, kes ise initsieerivad koostööd ning toetavad noorte aktiivset osalust. Näiteks on Saaremaa Gümnaasiumis kogukonnatöö määratud ühe inimese eraldi tööülesandeks ja kogukonnapraktika on sisuliselt kohustuslik, toimides nõnda üleriigilise eduloona ja eeskujuna. Harjumaa töötoas mainiti, et haridusasutused päriselt kaasavad lapsi otsustusprotsessidesse, näiteks lasteaedades on mudilasnõukogud ning lapsed saavad endale olulistest küsimustest hääletada. See lähenemine on kooskõlas ka maakondlikes töötubades rõhutatud ideega, et noorte kaasamisega peab alustama võimalikult varakult, juba lapsena, et noored oskaksid ja julgeksid oma arvamust avaldada.

Paide gümnaasium on mitu sammu ees teistest koolidest piirkonnas, lastakse noortel ise teha. Põhikoolid teevad noortekeskustega koostööd, Paides ja Järvamaal on koolid ka ise initsieerinud.

Järvamaa töötuba

Lasteaedades on mudilasnõukogud. Haridusasutused ise kaasavad, näiteks koolitoidu menüü valikud. Kui lapsed suppi ei taha, siis menüüsse ei panda. Lasteaias on näiteks õuekoosolekud, lapsed kividega hääletavad. Või valitakse kooli sisustust vastavalt laste eelistustele.

Harjumaa töötuba

Mentorlus, usaldus ja eksimise normaliseerimine

Kõige tähtsamaks peeti igas töötoas inimest – olgu see noorsootöötaja, treener või MTÜ eestvedaja –, kes tekitab noores tunde, et teda usaldatakse ja toetatakse. Oluline on, et noorele antakse ruumi eksimiseks ning ollakse talle kõrval toeks. Noored vajavad ja ootavad täiskasvanutelt tuge ning juhendamist, mis on toetav, mitte domineeriv. Ideaalne on tugiisik või mentor, kes on vajadusel olemas, annab tagasisidet ja aitab, kuid laseb noorel endal protsessi juhtida ning vastutust võtta.

Lahendus oleks anda teatud tööloik (nt ürituse reklaamimine) täielikult noortele teha. Usaldada neid, anda neile see vastutus ja olla mentorina abiks.

Jõgevamaa töötuba

Mentaliteet võiks olla, et vigadest õpitakse, kõik ei pea alati õnnestuma.

Järvamaa töötuba

Noortel on vaja tugiisikut (mentorit), kes oleks vajadusel olemas. Vaja on päriselt mentordada. Lasta noortel teha, aga samaaegselt jälgida. Ei saa noori ka lihtsalt vette lükata, tuleb balansseerida.

Põlvamaa töötuba

See on väärtuslik, kui on ikkagi täiskasvanu kaasas, aga ei domineeri. Vaja on koostööd, mitte ülevõtmist. Üleliigne kontroll või delegeerimine vähendab indu.

Eestikeelne noorte töötuba

Vaja on tuge ja mentorlust. Kedagi kogenut, kes regulaarselt kontrollib ja hindab edusamme ning annab tagasisidet, samal ajal kui noor protsessi iseseisvalt juhib.

Venekeelne noorte töötuba

Töötubades toodi välja ka häid näiteid algatustest, kus noori usaldatakse ja neile antakse päriselt vastutusrikkaid ülesandeid täita, pakkudes seejuures mentorlust. Seeläbi kaasatakse noori sisuliselt. Heaks praktikaks peeti ka eraldiseisvate noorte aktiivgruppide loomist vabäühendustes, mis moodustavad oma võrgustiku ja veavad asju eest.

Uma pido on hea näide ja ressurss. Noortele päriselt antakse vastutus.

Põlvamaa töötuba

Noorte toetamise kõrval on sama oluline toetada ka täiskasvanuid, kes noorte kaasamisega tegelevad. Oluliseks peeti täiskasvanute kaasamisoskuste ja mentorluse arendamist. Selleks nähti hea vahendina koolitusi, heade näidete laiemat jagamist ning teise täiskasvanu poolt pakutavat mentorlust, mis aitaks omandada praktilisi oskusi noorte toetamiseks.

Noorte tunnustamine ja motiveerimine

Noorte kaasamisel on võtmetähtsusega küsimus nende tunnustamine ja motiveerimine. Paljudes töötubades rõhutati nii materiaalsete "päänikute" (nt toit, meened, tänuüritused, väljasõidud) kui ka mittemateriaalse tunnustuse olulisust. Noored kinnitasid, et nad

väärtustavad seda, kui nende panust märgatakse. Tähtis ei ole seejuures tingimata rahaline tasu, vaid selge tunnustus.

Söök, jook, muu nänn tuleb pea alati kasuks. Meie vallas igas noortekeskuses on kõige populaarsem huviring see, kus toitu valmistatakse. Ja noored ei taha niivõrd toidutegemist õppida, vaid meeldib ikka see, et süüa saab.

Lääne-Virumaa töötuba

Oluline on märgata noore panust. Pikalt ei jaksa keegi vabatahtlik olla, keegi ei jõua lõputult anda. Projektidesse tuleks sisse kirjutada näiteks ka ühisaeg, et motiveerida vabatahtlikke. Üritustel kingituste andmine või kasvõi tänukiri pärast. Noortele on tähtis ka teiste ees välja toomine ja tänamine.

Jõgevamaa töötuba

Väga suur motivaator on see, kui täiskasvanud märkavad ja tänavad tehtud töö eest. See annab palju jõudu juurde. Kasvõi väike tunnustus ja kiitmine, „aitäh!“ või „sa oled selles hea!“. Kinkekotid või muud sümboolsed boonused lisavad motivatsiooni. Kui teed asju ja keegi ei tunnusta, siis kaob motivatsioon ära.

Eestikeelne noorte töötuba

Tähtsaks peeti regulaarset tagasisidestamist, siirast ja õigeaegset kiitust ning eduelamuse pakkumist, mis on sageli olulisemad kui formaalsed tänukirjad. Leiti, et sertifikaadid ja tänukirjad on esmased motivaatorid uutele liitujatele, kuid pikas perspektiivis pigem vähem olulised. Lisaks nenditi, et noor peab tundma end olulise osana tervikust ja nägema oma panuse tulemust, et motivatsioon säiliks.

Tunnustama peab õigel ajal, mitte siis kui on liiga hilja. Ja vaatamata tulemustest, ka väikese asja eest tunnustamine ja pingutuse märkamine on oluline.

Põlvamaa töötuba

Peab olema teadlik (kogemus)tunnustamine. Inimesed tahavad kogemust saada, tuleb pakkuda head emotsiooni. Paberite (tänukirjade) kogumine alguses tore, aga pikas perspektiivis kasutu.

Viljandimaa töötuba

Tunnistused on paljude jaoks toredad ja olulised, kuid need toimivad pigem tagasisidena juba aktiivsetele noortele, mitte peamise motivaatorina.

Venekeelne noorte töötuba

Kuigi tunnustus pole noorte jaoks peamine osalemise motivaator, võib selle puudumine pärssida edasist osalemissoovi – tunnustamine peab olema siiras ja osa laiemast toetavast keskkonnast, mitte lihtsalt formaalne preemia. Ebaadekvaatne tunnustus võib mõjuda näilise kaasamisena.

4.4. Kokkuvõte: lahendused, head näited ja toimivad praktikad

Noorte sisuline kaasamine eeldab sihipärast suhtlust, ligipääsetavaid osalusvõimalusi ning usalduslikke ja toetavaid suhteid täiskasvanutega. Kõige parem mudel on see, kus väikeste sammude kaudu ehitatakse üles julgus ja kogemus, mitte ei panda noort kohe suurde korraldusrolli, mis teda hirmutab. Oluline on pakkuda noorele järjepidevat tuge ja luua turvaline eksimisruum, anda noorele võimalus ise vastutada ning kogeda, et tema panus on päriselt väärtuslik. Tunnustamine – olgu see sõnaline, sümboolne või ühise aja kaudu – aitab hoida noore motivatsiooni ja tugevdab seotust kogukonnaga.

5. Noorte kaasamise kontseptsioon

Selles peatükis kirjeldame nii eelpool toodud teoreetiliste raamistike (vt ülalpool ptk 2) kui ka noortega töötavate spetsialistide ja noorte töötubade analüüsi (vt ülalpool ptk 4) põhjal põhimõtteid, millest vabaühenduste laste ja noorte kaasamispädevuse arendamisel lähtuda. Kaasamispädevuse all peame silmas noorte tõeliseks kaasamiseks vajalikke hoiakuid, võimekust valida ja luua uusi tähenduslikke osalusvorme, valida infokanaleid, mis arvestavad noorte mitmekesiste vajaduste ja võimalustega, reflekteerida iseenda kaasamisoskuste ja oma organisatsiooni kaasamisvõimekuse üle ja eristada tõelise osaluseni viivat kaasamist näilisest kaasamisest.

Noortel peab olema võimalus ise otsustada ja suunata seda, mil viisil nad tahavad ühiskonda panustada.

Noortele tuleks anda võimalus (nii individuaalselt kui ka kollektiivselt) luua oma arusaamu aktiivseks kodanikuks olemisest ning väljendada neid oma osaluskäitumisega – algatuste, otsuste või tegevuste kaudu, et noorte vaated ei jääks ainult ideetasandile. See tähendab, et noored saavad tegutseda ja suunata ühiskondlikke muutusi vastavalt nende endi arusaamale oma kogukonnas või ühiskonnas vajalikest muutustest ja õiglusest, mitte osaleda vaid täiskasvanute määratletud teemade raames, tegevustes või osalusviisidel. Noortega töötavad spetsialistid tõid noorte tähendusliku kaasamise takistusena välja täiskasvanute stereotüüpseid hoiakuid – noorte ideid peetakse ebarealistlikeks või arvatakse, et nad on liiga radikaalsed. Töötubades osalenud noorte kogemuse põhjal kipuvad täiskasvanud sageli noortele ülesandeid määrates siiski tegema lõplikud otsused ise, mistõttu jääb noortele mulje, et nende arvamus tegelikult ikkagi ei loe. See on kooskõlas käsitlusega noortest kui üksnes tänaste ühiskondlike normide ja olukorra säilitamise vahenditest (Shaw *et al.*, 2014). Kui aga täiskasvanud loobuksid püüdlusest kujundada lastest ja noortest oma arusaamadele vastavaid “ideaalseid kodanikke”, saaksid noored võimaluse hoopis ise aktiivseks kodanikuks olemist defineerida ja osalusvõimalusi kujundada.

Vabaühenduste töötajatele suunatud koolitus- ja arendustegevused peavad sisaldama võimalusi kriitiliselt reflekteerida noortega seotud uskumuste ja eelarvamuste üle, nt mõtestades lahti uskumusi noorte vähesest huvi, puuduliku tähelepanuvõime, noorte ideede radikaalsuse või ebarealistlikkuse osas. Selleks saab kasutada enesehindamise tööriistu või refleksiivseid praktikaid, mis aitavad tuvastada ka varjatud hoiakuid ja barjääre. Lisaks võib kasuks tulla noorte algatatud vabaühenduste tegevustest ja projektidest näidete toomine ning nende analüüsimine, et demonstreerida noortele vaba tegutsemis- ja algatamisruumi jätmise potentsiaali ning teadvustada, milliseid tingimusi on vaja, et noorte omaalgatus ja otsustusruum saaksid laieneda.

Vabaühendustel tuleb noorte kaasamist teadlikult mõtestada.

Noorte kaasamine vabaühenduste tegevustesse vajab enam kui pelgalt osalusvõimaluste olemasolu. See eeldab täiskasvanute teadlikku arusaama sellest, kuidas noori sisuliselt oma tegevustesse kaasata. Siin on oluline eristada kaht tasandit: ühelt poolt üldine kaasamisoskus, mis aitab vabaühendustel kaasata erinevaid sihtrühmi, ja teiselt poolt noorte kaasamisoskus, mis eeldab spetsiifilisi teadmisi noorte arenguvajadustest, motivatsiooni- ja osalusmuustritest ning noortele sobivatest osalusvormidest ja -kanalitest. Laitinen (2018) toob Soome vabaühenduste uuringus välja, et noorte kaasamine tegevustesse ja teenustesse (nt noortele suunatud üritused, projektid) kipub sageli konkureerima noorte kaasamisega organisatsiooni sisulisse töösse (nt otsustamine, juhtimine). Ressursinappus sunnib valima, kumba tasandit eelistada, mistõttu võib juhtuda, et vähem privilegeeritud noorte osalus piirdub vaid passiivseks kasusaajaks olemisega. On oluline mõista, et noorteni jõudmine ei tähenda automaatselt nende mõjuvõimu suurendamist. Harti kaasamisredel (Hart, 1992) aitab mõtestada, kas noored on kaasatud pelgalt sümboolselt või on neil tegelik mõju. Lundy (2007) mudeli abil on aga võimalik hinnata, kas noortel on võimalus väljendada oma vaateid („ruum“ ja „hää!“), kas neid kuulatakse („publik“) ja kas nende arvamusel mõjutavad otsuseid („mõju“).

Vabaühendustele suunatud koolitused ja arendustegevused peaksid toetama organisatsioone nende küsimuste mõtestamisel. Noorte kaasamise teemalistel koolitustel võib vabaühenduste esindajatel aidata teemat paremini mõtestada näiteks oma organisatsiooni hetkeolukorra hindamine, kasutades Harti kaasamisredelit (Kus meie ühendus praegu redelil asub? Milliste sammudega saaksime redelil edasi liikuda?). Koolitus- ja arendustegevused peaksid aitama vabaühendustel leida tasakaalu noortele suunatud ürituste ja teenuste pakkumise (kus noored jäävad pigem passiivseteks kasusaajateks) ning mehhanismide loomise vahel, mis võimaldavad noortel ise otsustada ja algatada muutusi (noorte ühiskondlik ja poliitiline osalus). Seda võib toetada nt vabaühenduse tegevuste ja projektide analüüs, kus iga tegevussuuna puhul analüüsitakse, kuidas oleks noortel võimalik lisaks osalemisele panustada ka suuna kujundamisse.

Vabaühendustel tuleb uurida oma kogukonna noorte motivatsiooni ning kaasamisel noori motiveerivatest teguritest lähtuda.

Nii siinse analüüsi kui ka varasemate uuringute põhjal motiveerivad noori vabaühenduste tegevustes osalema mitmed erinevad tegurid: soov meeldivalt aega veeta, uusi sõpru leida, oma oskusi arendada, tuleviku tarbeks oma CV-sse asjalik kogemus kirja saada, midagi ühiskonnas päriselt muuta või parandada. Nii noortega töötavad spetsialistid kui ka noored ise rõhutasid, et noori tõukavad osalema ka tasuta võimalused – olgu selleks nt pakutav (või koos valmistatav) toit või kinnimakstud rongipilet mõnda teise Eesti linna.

Lisaks ligipääsu võimaldamisele ja noorte piiratud rahaliste võimalustega arvestamisele tuleb vabaühendustel pakkuda eakohastele vajadustele vastavaid osalusvõimalusi, kohandades neid vastavalt arenguvajadustele, eriti seoses noorte vanuse kasvades ka kasvava autonoomia, arvamuse väljendamise ning otsustusvõimekusega. Ükski organisatsioon ei pea pakkuma korraga kõigile eagruppidele sobivaid võimalusi, kuid oluline on, et noored leiaksid ja pääseksid ligi erinevatele võimalustele kogukonnas, et aja jooksul osaleda erinevates programmides ja tegevustes vastavalt oma muutuvatele vajadustele (Saito & Sullivan, 2011). Noored ise saavad siinkohal olla vabaühendustele oluliseks toeks, kui neid kaasatakse osalusvõimaluste ja tegevuste kujundamisse, aidates need muuta noortele huvitavamaks ja sobivamaks (Saito & Sullivan, 2011).

Et seda teadlikult toetada, saab vabaühenduste koolitustegevustes tutvustada praktilisi meetodeid ja võimalusi noori motiveerivate tegurite kaardistamiseks oma kogukonnas. Selleks sobivad näiteks lühikesed küsitlused või mitteformaalsed fookusgrupid juba vabaühenduste töösse kaasatud noortega, aga ka piirkonna noortevaldkonna töötajatega koostöös noorte kogemuste kaardistamine, nt vabaühendusse jõudmise teekonna või erinevas vanuses noorte persoonade loomine. Koostöö piirkonna noortevaldkonna töötajatega – eriti mobiilsete noorsootöötajatega – aitab vabaühendustel lisaks tuvastada ka füüsilisi noorte kogunemiskohti, kus saab vabaühenduste võimaluste kohta noortele otse infot levitada.

Teavitustöös tuleb päriselt silmas pidada noorte meedia- ja infoharjumusi.

Rahvusvahelised uuringud rõhutavad innovatiivsete ja digitaalsete kanalite olulisust noorteni jõudmisel ning nende teavitamisel osalusvõimalustest. Kuigi digikanalite olulisust tunnistatakse laialdaselt, ka siinse analüüsi töötubades, on probleemiks sageli nende ebaefektiivne või sihipäratu kasutamine. Maakondlikes töötubades mainiti korduvalt noorte kaasamise takistusena noortele suunatud info killustatust. Nii spetsialistid kui noored rõhutasid noorelt-noorele teavitust kui kõige mõjusamat viisi noorte kaasamiseks vabaühenduste tegevustesse. Lisaks rõhutasid noored ise, kuidas ka kooli kontekstis info jagamisel töötab kõige paremini, kui võimalusest räägib teine noor, nt juba tegevuses osalenud noor samast koolist või klassist. Seejuures võib noorelt-noorele teavitus olla nii spontaanne loomulik suhtlus noorte vahel kui ka teadlikult rakendatav meetod (ingl *peer-to-peer*), mis eeldab infot jagavate noorte ettevalmistust ja toetamist. Oluliste kanalitena tõid noored veel esile TikToki ja Instagrami, mida mõned vabaühendused juba edukalt kasutavad. Efektiivne teavitustöö nõuab seega sihtrühmakeskset lähenemist, mis kombineerib läbimõeldult digitaalseid kanaleid, personaalset suhtlust, noortelt-noortele levivat infot ning vahetut kontakti noorte endi sotsiaalsetes keskkondades.

Vabaühendustele suunatud koolitustel võiks seega käsitleda digikanalitega seotud praktilisi oskusi, nt autentse ning kaasahaarava lühiformaadis videosisu loomist. Lisaks on oluline

koolitustegevustes käsitleda ka seda, kuidas ette valmistada, juhendada ja toetada juba vabaühenduse tegevustes osalevaid noori, et nad tunneksid end kindlalt oma kogemuste jagamisel ning saaksid teadlikult eakaaslaste teavitajatena tegutseda.

Demokraatlikud protsessid vabaühenduse töös võimaldavad noortel kergemini oma häält kuuldavaks teha.

Demokraatlike struktuuride ja protsesside olemasolu, näiteks noorte nõuandvate ja osaluskogude näol, annab noortele võimaluse oma hääl kuuldavaks teha ja otsustamises sisuliselt kaasa rääkida. Forenza (2016) uuring näitas, et see on eriti oluline haavatavate noortegruppide, näiteks riiklikult asendushoolduselt lahkuvate noorte jaoks, kelle puhul nõuandva kogu selge demokraatliku struktuuri ja rollide järgimine tõstis ka noorte üldist kodanikuaktiivsust ja -pädevusi. Osaluskogud pakuvad lisaks praktilisele osalusvõimalusele ka olulist võimestavat efekti tänu noorte omavahelisele sotsialiseerumisele ja solidaarsusele, eriti kui tegemist on sarnases olukorras marginaliseeritud noori koondava osaluskoguga, mis keskendub nende noorte huvikaitsele.

Kui see haakub vabaühenduse pikaajaliste eesmärkidega ning organisatsioon on valmis panustama noorte sisulisse kaasamisse, võib vabaühenduse juurde noorte osaluskogu loomine seega olla võimsaks noorte osaluse toetamise mehhanismiks. Vabaühenduste arendustegevustes saaks osaluskogude loomise toetamiseks tutvustada häid näiteid juba olemasolevatest noorte osaluskogudest erinevate, ka teistest sektoritest organisatsioonide/asutuste juures, kaasates osaluskogu liikmetest noori ja ka osaluskogu algatanud täiskasvanuid oma kogemusi jagama. Lisaks on seejuures oluline tõsta vabaühenduste töötajate pädevusi osaluskogude käivitamisel ja koordineerimisel: harjutada koostöist prioriseerimist ja otsustamist, noorte kaasaráakimist toetava õhkkonna kujundamist, kohtumiste päevakavade loomist ning sobivate kohtumiste juhtimise meetodite valimist. Nii saab osaluskogu olla mitte ainult struktuuriline, vaid sisuline osa ühenduse demokraatlikust ja noortesõbralikust kultuurist.

On oluline, kuidas me noortest ja nende kaasamisest räägime – noorte arendamine või alahindamine?

Noorte kaasamist ja osalust mõjutab ka see, kuidas me ühiskonnas laiemalt noori käsitleme. On oluline, kas noortest räägitakse kui olemuslikult probleemsest grupist, kelle vabaühenduste tegevustesse kaasamise eesmärk on nt seadusega pahuksisse sattumist ennetada, või räägitakse noortest kui arenevatest ja võimekatest ühiskonnaliikmetest, kelle toetamine loob pikaajalist väärtust nii noorte endi kui ka ühiskonna jaoks. Noorte positiivse arengu raamistik (PYD, Benson *et al.*, 2007) kutsub probleemide asemel üles keskenduma noorte tugevustele ja potentsiaalile. Selleks on oluline, et noortel on osalemiseks turvaline ja usalduslik ruum, kus nad kogevad, et nende hääl loeb. Paraku ilmnes maakondlikest töötubadest, et see eeldus ei ole alati täidetud.

Näiteks toodi välja, et täiskasvanutel on vähene usaldus noorte võimete osas ning tihti suunatakse noortele selliseid ülesandeid või tegevusi, mis on vähem olulised. Noorte töötoas osalejad kirjeldasid, et täiskasvanud peavad neid sageli „liiga emotsionaalseteks“ ja ei võta nende ideid tõsiselt. See kinnitab Lundy (2007) osalusmudeli tähelepanekut: noortel võib küll olla võimalus oma „häält“ esitada, kuid puuduvad sageli „publik“ ja „mõju“ – nende seisukohti ei kuulata ega arvestata otsuste tegemisel.

Seega ei ole noorte kaasamine ainult vabaühenduste sisemine küsimus, vaid osa laiemast ühiskondlikust diskursusest noorte rolli ja osaluse teemal, et noored kõigist ühiskonnagruppidest tunneksid end väärtustatuna ja julgeksid kodanikuühiskonnas kaasa lüüa (Gjergji & Gjevori, 2024). Kui täiskasvanud näevad noorte pühendumust, loovust ja vastutustunnet, võib see aidata kummutada levinud negatiivseid stereotüüpe noorte kohta ning tugevdada ühiskondlikku usaldust ja sidusust (Saito & Sullivan, 2011). Nii võib noorte vabaühenduste töösse kaasamine olla ühtaegu nii noorte võimestamise kui ka laiemalt ühiskondlike muutuste mõjutamise vahend.

Koolitusprogrammid peaksid aitama vabaühenduste töötajatel ja juhtidel teadvustada, kuidas nende enda sõnavara, suhtlus ja laiem organisatsioonikultuur mõjutavad seda, kuidas noori nähakse ja milliseid rolle neile pakutakse. Praktilise harjutusena võib nt analüüsida, kuidas noori kujutatakse organisatsiooni dokumentides, kodulehel, sotsiaalmeedias või avalikes esinemistes, ning otsida alternatiivseid viise, mis tõstavad esile noorte tugevusi ja potentsiaali. Vabaühendustele saab pakkuda praktilisi kommunikatsioonioskuste koolitusi, mis aitavad organisatsioonidel rääkida noortest kui võrdväärsetest liikmetest, mitte kui abivajajatest, ning harjutada nt positiivse noorte arengu raamistikust (PYD) lähtuvate sõnumite loomist.

6. Tegevuskava

Siinne tegevuskava pakub sihtrühmadele kohandatud tegevusi, mis tuginevad uuringus kogutud andmetel ja tehtud analüüsil. Tegevuskava on suunatud eelkõige noorte sisulise ja jätkusuutliku kaasamise parandamisele Eesti vabaühendustes, aga käsitleb ka laiemalt noorte ühiskondliku aktiivsuse eelduseid ja tõkkeid. Lisaks on iga tegevuse juures märgitud, kelle vastutusalas see on⁶.

Tegevuskavas välja toodud punktid puudutavad nii riigi ja kohaliku omavalitsuste tasandit kui ka vabaühenduste vaadet, sidudes need omavahel üheks tervikuks. Osalejate rõhuasetused uuringu töötubades ei haakunud täielikult algsete uurimisküsimuste põhifookusega, mis viitab sellele, et püstitatud uurimisülesande ja tegelike valdkondlike arenguvajaduste vahel võib olla lahknevusi. Töötubades selgus, et sihtrühmade jaoks ei lahenda olulisi noorte kaasamise takistusi vabaühendustele suunatud koolitusvõimaluste puudus – vajadused on laiemad ning need puudutavad paljuski esmaseid eeldusi, nagu näiteks transport, sobivate füüsiliste ruumide olemasolu, ligipääsetavus ja rahastuse piisavus. Sellest tulenevalt keskendub ka siinne tegevuskava lisaks vabaühenduste koolitus- ja arendustegevuste suunamisele ka üldisemalt vajaliku keskkonna loomisele ja eelduste täitmisele, et vabaühendused saaksid noori sisuliselt ja jätkusuutlikult oma tegevusse kaasata.

Tegevus 1: vabaühenduste koolitus- ja arendustegevused

Eesmärk: suurendada vabaühenduste suutlikkust noori kaasata, arvestades seejuures piirkondlikke eripärasid ning noorte kaasamise spetsiifilisi vajadusi võrreldes teiste sihtrühmadega

Vastutaja(d)/elluviija(d): MAK-id, KÜSK

Kuna noored on „teise kultuuri ja keelega“ sihtrühm, pakkusid töötubades osalejad sageli välja, et MAK-id või KÜSK võiksid pakuda vabaühendustele koolitusi, kuidas noortega suhelda. Samas ei too ainult suhtlusoskuste arendamine muutust, kui vabaühenduste pakutavad tegevused noori ei kõneta või ei paku neile sisulist osalusvõimalust. Lahendused saavad alata noortelt endilt küsimisest, kas ja mis neid tegelikult paeluks ning millisel viisil nad soovivad panustada – see ei pruugi alati olla millegi täiskasvanutega koos tegemine. Silmas peab pidama, et üldised kommunikatsioonikoolitused võivad olla vähetõhusad, sest igas paigas on erinev pilt, kus noored kogunevad, mis kanaleid suhtluseks kasutavad ja kuidas info levib. Niisiis saab

⁶ Mõne tegevuse puhul on toodud välja mitu vastutajat/elluviijat, kuna tegevus hõlmab mitut valdkonda või organisatsiooni ning eeldab eri osapoolte koostööd. Tegevuse eestvedaja rolli võtmine tuleb sellisel juhul partneritel omavahel kokku leppida vastavalt nende pädevustele ja ressursidele. Oluline on, et tegevuste elluviimisel toimuks selge tööjaotus ja koordineerimine vastutajate vahel.

võimalik nõustamine toimuda pigem väga kohalikul tasandil ja piirkondlikke eripärasid teades. Samal ajal tuleb teadvustada mõningaid universaalsemaid printsiipe, mis on olulised noortega töötamisel – näiteks mis on sihtrühma eripärad kommunikatsioonis, motiveerimises, turvalisuse tagamises, tunnustamises või tagasisidestamises. Vabaühendustele suunatud noorte kaasamise koolitustegevustes tuleks seega keskenduda järgnevatele vajadustele:

- Noortega seotud uskumuste ja eelarvamuste lahtimõtestamine.
- Arusaam noorte sisuka osaluse kontseptsioonist ja teooriatest, sh oma organisatsiooni hetkeolukorra analüüs koos noorte kaasamise sisukamaks muutmiseks vajalike sammude tuvastamisega.
- Noorte algatatud vabaühenduste tegevustest ja projektidest näidete toomine ja nende analüüsimine, et demonstreerida noortele vaba tegutsemis- ja algatamisruumi jätmise potentsiaali ning teadvustada, milliseid tingimusi on vaja, et noorte omaalgatus ja otsustusruum saaksid laieneda.
- Noorte motivatsiooni kaardistamise meetodid, sh koostöö piirkonna noortevaldkonna töötajatega noori motiveerivate tegevuste ja tegurite tuvastamiseks ning rakendamiseks.
- Kommunikatsioon noorte kaasamiseks: praktilised oskused haarava digisisu (nt lühivideod, mille parimad tegijad on noored ise) loomiseks, juba kaasatud noorte toetamine infotöös teiste noortega, koostöö piirkonna noortevaldkonna töötajatega sobivate infokanalite ja füüsiliste kogunemiskohtade tuvastamiseks.
- Koostöö piirkonna haridusasutustega noorte kaasamiseks vabaühenduse töösse, sh koolide töökorralduse, koolitöötajate rollide ja piirangute mõistmine, vabaühenduse fookusvaldkondade ja õppekava ühisosade leidmine ning läbi selle õpikogemuse rikastamine kui vabaühendustega koostöö väärtus haridusasutustele.
- Noorte osaluskogu vabaühenduste töös: kogemuste vahetamine Eestis juba asutuste/organisatsioonide juures tegutsevate noorte osaluskogudega.
- Noori võrdsete partneritena väärtustav organisatsioonikultuur ja kommunikatsioon: analüüsimine, kuidas vabaühendus oma töös ja nii sise- kui ka väliskommunikatsioonis noori käsitleb (kas probleemina või võimekate tegutsejatena).
- Turvalise keskkonna loomine ning noorte häält soodustavate meetodite ja formaatide kasutamine vabaühenduse igapäevases töös: koostöise prioriseerimise ja otsustamise meetodid; täiskasvanute ja noorte võimuerinevuste tasakaalustamine kohtumiste ja koosolekute juhtimisel (nt päevakorra ja materjalide jagamine enne kohtumist, spetsiifiliste oskusterminite vältimine või selgitamine, koosolekute korraldamine noortele sobival ajal jne).

Tegevus 2: tõhusam koordineerimine

Eesmärk: vähendada dubleerimist ja suurendada ressursitõhusust noorte kaasamise tegevustes

Vastutaja(d)/elluviija(d): KOV-id, noortekeskused, MAK-id, vabaühenduste liidud

Vähendamaks infoküllust ja ressursinappust, ei peaks samas piirkonnas (asum, omavalitsus, maakond) tegutsevad asutused ja organisatsioonid konkureerima sama sihtrühma tähelepanule ja kaasamisele, vaid tegema omavahel rohkem koostööd. Tuleb luua ühine infoväli ning koostööplatvorm piirkonnas tegutsevate noori kaasavate organisatsioonide ja asutuste vahel, et vältida tegevuste dubleerimist ja kasutada olemasolevaid ressursse tõhusamalt. Omavahel peaks jagama rohkem infot, näiteks sündmuste ja tegevuste kalendrit. Kasulikuks võib osutuda ka senisest rohkem üksteiselt õppimiseks ning kogemuste vahetuseks aja ja ruumi loomine, et mõnes KOV-is, noortekeskuses, vabaühenduses või isegi teises riigis hästi toiminud lahendust kohandada ja katsetada mujalgi. Oluliseks koostööpartneriks vabaühendustele on noorsootöötajad, kes on igapäevaselt noortevaldkonnas sees, tunnevad noorte vajadusi ja huvisid ning oskavad nõustada, kuidas tegevusi noortele kõige paremini kohandada ja reklaamida. Noorsootöötajad saavad seega olla toetajaks ja sillaks noorte ning vabaühenduste vahel.

Siinse analüüsi tulemusena ei saa aga väita, kes peaks niisuguse koordineerimise eest vastutama, ega sedagi, kas see peaks toimuma omavalitsuse, maakonna või riigi tasandil, kuna piirkondades on praegune olukord piisavalt erinev – näiteks vastavad ametikohad ning tööjaotus MAK-is või KOV-is.

Tegevus 3: toetav taristu

Eesmärk: avada olemasolevad füüsilised kogunemispaidad noortele ning vabaühendustele, et toetada nende algatusi ja osalust

Vastutaja(d)/elluviija(d): KOV-id, HTM, vabaühendused

Analüüsist selgus, et noorte osalemise ja omaalgatuse üheks takistuseks on sobivate füüsiliste ruumide puudumine. Noortele tuleb pakkuda ligipääsu töövälisel ajal tühjalt seisvatele ruumidele (nt koolimajas (vt ka tegevus 5), noortekeskuses, raamatukogus, rahva- või külamajas) ning neis olemasolevatele vahenditele. Uuringus mainiti korduvalt, et kui noortele anda ruumid ja usaldus, kasutatakse neid heaperemehelikult. Vabaühenduste vaatest on oluline, et ka ühendused saaksid kasutada muidu tühjalt seisvaid ruume kogukondlike tegevuste läbiviimiseks. See eeldab tihedamat koostööd KOV-ide ja vabaühenduste vahel ning selgelt paika pandud kasutustingimusi (nt tasu, broneerimine, vastutamine). Oluline on ka avaliku ruumi arendamine, sest teinekord piisab lihtsalt varjualusest või pingist, et soodustada füüsilist kontakti ja kogukondlikku tegevust virtuaalse suhtluse asemel.

Tegevus 4: transpordi parandamine

Eesmärk: tagada noorte ligipääs tegevustele ja vähendada transpordiga seotud osalusbarjääre

Vastutaja(d)/elluviija(d): KOV-id, ühistranspordi keskused, MKM

Kogu Eestis, kuid eriti just maapiirkondades, on noorte jaoks oluliseks osalusbarjääriks puudulik ühistransport. Kui vanematel pole aega või autot, jääb noorel milles tahes osalemata, kui ta õhtul enam koju ei saa. Lahendustena pakkusid uuringus osalejad välja lapsevanemate tihedamat koostööd, nn teist huvihariduse bussiringi, nõudetransporti, bussiaegade muutmist suuremate üritustel ajal, rohkem mobiilset noorsootööd, ja alati ka liikumispuudega või muude erivajadustega noortele mõtlemist.

Tegevus 5: koolid avatumaks

Eesmärk: suurendada koolide rolli kodanikuhariduses ja noorte osaluse toetajana

Vastutaja(d)/elluviija(d): HTM, KOV-id, koolijuhid ja õpetajad

Koolidel saaks olla praegusest palju olulisem roll noorte kujundamisel aktiivseteks kodanikeks, väärtustades õpilaste arvamusi, kujundades nende hoiakuid ja julgustades osalus kogemusi. Praegu on pilt väga ebaühtlane – see sõltub suuresti koolijuhist ja õpetajatest, kuivõrd peetakse oluliseks näiteks kooli sisedemokraatiat, õpilaste osalemist otsustusprotsessides, varem mainitud ruumide avamist kogukonna tegevustele või kooliväliste teemade tutvustamist külalisesinejate ja info levitamise kaudu. Kuna sinne uuring ei süvenenud koolikeskkonna eripäradesse, ei saa anda konkreetset soovitusi, millist tuge vajab koolipersonal ja kes seda võiks pakkuda, et lõpuks innustada noori aktiivsem olema ja katsetama (ning ka eksima ehk pakkuma turvalist ruumi). Küll aga viitavad tulemused vajadusele luua tugimudel, mis aitaks koolidel liikuda süsteemsema ja järjepidevama osaluskeskkonna suunas ning soodustaks koostööd eri osapoolte vahel, et koolid ei tegutseks eraldiseisvana, vaid oleksid kohaliku kogukonna aktiivsed partnerid.

Tegevus 6: kogukonnapraktika arendamine

Eesmärk: tagada kogukonnapraktika süsteemne ja jätkusuutlik areng, mis arvestab nii noorte kui ka koolide ja vabaühenduste vajadusi, pakub paindlikke osalusvõimalusi ning loob väärtust kõigile osapooltele

Vastutaja(d)/elluviija(d): MTÜ Kogukonnapraktika, Vabaühenduste Liit, KÜSK, koolid

Üks edukamaid viise noore jõudmiseks vabaühenduse juurde on üle kümne aasta toiminud kogukonnapraktika. Uuringust ilmnes, et kõige tõhusam on see koolides, kus praktika läbimine on sisuliselt kohustuslik ja koolis on innukas õpetaja, kellele praktika koordineerimine on eraldi tööülesandeks. Kuna sinne uuring samas kogukonnapraktikat eraldi ei analüüsinud, ei saa anda soovitusi, kes ja mida programmi toetamiseks ja enamaks ning tõhusamaks levimiseks konkreetset teha saaks, ent eelduslikult vajavad tuge nii õpetajad kui ka praktikat pakuvad vabaühendused, et pakutavad tegevused sobiks erineva vanuse, tausta ja ajagraafikuga noortele.

Praktikavõimaluste valik võiks seejuures olla paindlik: alates ühekordsetest projektidest kuni regulaarsete tegevuste ja noorte endi algatusteni. Samal ajal tuleb kogukonnapraktika kujundamisel lähtuda mitte ainult koolide, vaid ka vabaühenduste vajadustest ja võimalustest, et tegevus looks väärtust ka organisatsioonidele endile ega muutuks lisakoormaks. See eeldab muuhulgas vabaühendustele mitmekülgse toe pakkumist praktika kvaliteetseks korraldamiseks: näiteks juhendajate koolitamist või mentorite tuge, et nad oskaksid noori juhendada ja motiveerida; rahaliste vahendite eraldamist praktika ettevalmistamiseks ja läbiviimiseks (töövahendid, transport jm); kogemustevahetuse ja tugivõrgustiku loomist, et vabaühendused saaksid õppida üksteiste praktikakogemustest.

Tegevus 7: rahastusmodelite arendamine

Eesmärk: tagada paindlikud ja jätkusuutlikud rahastusmodelid, mis võimaldavad tegevuste elluviimist ka väljaspool projektipõhist rahastust ning toetavad eriti alaesindatud noortegruppide osalust

Vastutaja(d)/elluviija(d): SiM, HTM, KOV-id, Vabaühenduste Liit

Selleks, et noorte kaasamine ei sõltuks ainult projektipõhistest, lühiajalistest või juhuslikest rahastusvoogudest, tuleb jätkata tegevustoetuste juurutamist, sest ka vabatahtlike – nii laste- noorte, kui tegelikult ka vanemaealiste või muukeelsete – kaasamine on lisatöö, mis nõuab ressursse. Vabaühenduste vaatest on oluline, et rahastusmodelid võimaldaksid neil kavandada tegevusi pikemaajaliselt ning katta lisajõudude kaasamisega seotud põhikulusid (nt juhendajate tööaeg, koolitused, ruumid ja töövahendid).

Erilist tähelepanu tuleks pöörata alaesindatud noortegruppide (sh madalama sotsiaalmajandusliku tausta, erivajaduste ja vene emakeelega noorte) osaluse toetamiseks. Selleks, et suunata vabaühendusi noori süsteemselt ja sisukalt kaasama, saaksid KOV-id toetuste jagamisel seada selged prioriteedid ja hindamiskriteeriumid, mis väärtustavad neid tegevusi, kus noorte osalemine on selgelt kavandatud ja kesksel kohal. Näiteks võib hindamiskriteeriumiks olla see, et projektis peavad noored olema kaasatud nii kavandamise, elluviimise kui ka tulemuste hindamise etapis. Samas, nagu öeldud, ei puuduta ressursivajadus üksnes noorte sihtrühma, nagu ei ole kohalikul tasandil tegevustoetused veel liiga levinud, et siinset ettepanekut oleks realistlik kiiresti või laialdaselt ellu viia. Küll aga on riigi ja KOV-ide pädevuses ja kiiresti lahendatav huvihariduse rahastuse taastamine, mille vahepealsetel kärbetel võib olla pikaajaline negatiivne mõju noorte edasisele osalusele.

Tegevus 8: bürokraatia vähendamine

Eesmärk: et noortele endile oleks rohkem paindlikku mikrorahastust

Vastutaja(d)/elluviija(d): KOV-id, Erasmus, ENL, KÜSK, Leader, MAK-id, Vabaühenduste Liit, HARNO, EANK

Üle tuleb vaadata noortele endile suunatud taotlusvoorude tingimused, et mitte ehmatada noori keerulise taotlusvormi ja aruandlusega. Väikesi summasid noorte omaalgatuslikele või ettevõtlusprojektidele, milles noored ise saavad enda ideed ellu viia ja mille positiivne mõju võib olla väga suur, võib anda võimalikult lihtsal viisil. Tingimused võiks rääkida ka noorte endiga läbi, et paremini nende vajadustele vastata. Noored vajavad sageli ka abi (vähemalt esimese) projekti kirjutamisel, millega mõnes piirkonnas aitavad noorsootöötajad või MAK-i konsultandid, vahel nõustab rahastaja ise, aga vahel mitte keegi.

Tegevus 9: osaluskogud mõjusamaks

Eesmärk: muuta noortevolikogude ja teiste noorte osaluskogude töö sisukamaks, et noortel oleks tegelik võimalus mõjutada otsuseid ning saada positiivne osaluskogemus

Vastutaja(d)/elluviija(d): KOV-id, KOV-ide liidud, ENL

Noortevolikogude tase ja roll erinevates piirkondades on ebaühtlane: mõnes kohas on need aktiivsed ja tõhusad, teistes formaalsed ja bürokraatlikud, pakkudes noortele pigem näilist kui sisulist osalust. Kui need on liialt formaalsed, töö toimub noorte jaoks liiga keerulises keeles ja noorte kaasamine jääb näiliseks, võivad noored osaluskogust saada hoopis negatiivse osaluskogemuse, mis pärsib nende edasist motivatsiooni panustada. Eesmärk peab olema liikuda formaalsetelt struktuuridelt sisulise dialoogi ja otsustusvõimekuse suunas, kus noorte ideed ja ettepanekud leiavad tegelikku arvestamist. Lisaks KOV-ide tasandile tasub noorte osaluskogusid ja aktiivgruppe luua ka vabaühenduste juurde, et noored saaksid kaasa rääkida organisatsioonide tegevuse ja suundade kujundamises. See aitaks siduda noorte igapäevase vabatahtliku tegevuse laiemas otsustusõigusega ning looks vabaühendustes demokraatlikuma ja noortesõbralikuma organisatsioonikultuuri.

Noorte osaluskogude rolli tugevdamiseks tuleb tagada süsteemne koostöömehhanism asutuse/organisatsiooniga, mille juures osaluskogu tegutseb (nt KOV või vabaühendus). Tuleks luua tagasisidemehhanism: KOV või organisatsioon peab noorte ettepanekutele andma selget tagasisidet (mis arvesse võeti, miks midagi ei saanud ellu viia). Lisaks võib noorte mõjuvõimu suurendamiseks luua osaluskogule oma eelarverea või väikse fondi. Osaluskogu liikmetele võib pakkuda mentorlust või koolitusi (nt väitlemine, projektijuhtimine, eelarvestamine, avalik esinemine), et kasvatada noorte enesekindlust ja oskusi KOV-i või organisatsiooni otsuseid mõjutada.

Osaluskogu ellukutsujal on võimalik saada tuge Eesti Noorteühenduste Liidult. Samuti tasub juba toimivate osaluskogudega KOV-idel ja organisatsioonidel jagada häid praktikaid oma osaluskogude tööst ka teiste KOV-ide ja vabaühendustega.

Kasutatud kirjandus

- Allaste, A.-A., Dibou, T., Lauri, T., Kunitsõn, N., Kübar, T., Nugin, R., Sillat, P. J., Rannala, I.-E., & Tiidenberg, K. (2022). *Noorte osaluse suurendamise mudel ja raportid*. Tallinna Ülikool. <https://api.hp.edu.ee/sites/default/files/2023-11/Noorte%20Osaluse%20Suurendamise%20mudel%20ja%20raportid.pdf>
- Anniste, K., Biin, H., Osila, L., & Koppel, K. (2018). *Lapse õiguste ja vanemluse uuring. Uuringu aruanne*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. <https://www.praxis.ee/uploads/2017/11/Lapsed-vanemad-aruanne.pdf>
- Barrett, M., & Dimitra, P. (2019). Civic and political engagement among youth. 10.4324/9780429025570-1.
- Benson, P. L., Scales, P. C., Hamilton, S. F., & Sesma, A., Jr. (2007). Positive youth development: Theory, research, and applications. In R. M. Lerner (Ed.), *Theoretical models of human development* (Vol. 1, pp. 894–941). *Handbook of child psychology* (6th ed.). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9780470147658.chpsy0116>
- Council of Europe. (2015). *Have your say! Manual on the revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*. Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/16807023e0>
- Eesti Noorteühenduste Liit. (n.d.) *Kaasamine*. <https://enl.ee/mis-on-kaasamine/>
- Espenberg, K., Kiisel, M., Saarsen, K., Jaanits, J., Rajaveer, L., Nõmmela, K., & Aksen, M. (2018). *19–26-aastaste noorte noorsootöös osalemise motivatsioon. Uuringu lõpparuanne*. Tartu: Tartu Ülikool. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/19-26_osalemine_noorsootoos.pdf
- Forenza, B. (2016). Opportunity role structure, social support, and leadership: Processes of foster youth advisory board participation. *Journal of Community Psychology*, 44(7), 904–918. <https://doi.org/10.1002/jcop.21817>
- Gjergji, A., & Gjevori, E. (2024). The situation of young people's political participation in Albania. *Baltic Journal of Law & Politics*, 16(2), 98–109. <https://doi.org/10.2478/bjlp-2023-0015>
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2021). *Noortevaldkonna arengukava 2021–2035*. <https://hm.ee/media/1495/download>
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship* (UNICEF Innocenti Essays, No. 4). UNICEF Innocenti Research Centre. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000171538>

- Helekivi, A. (19.11.2022). Kui kaasata, siis päriselt ja sisuliselt. <https://ajakiri.lastekaitseliit.ee/2022/11/15/kui-kaasata-siis-pariselt-ja-sisuliselt/>
- Jochum, V., Pratten, B. and Wilding, K. (2005) Civil renewal and active citizenship: A guide to the debate, London: NCVO.
- Johanesová, L. (2024). Impact of Erasmus+ youth exchanges on the civic participation in the European countries. *Ekonomické rozhlady / Economic Review*, 53(1), 79–92. <https://doi.org/10.31577/ekonomickerozhledy.2024.53.1.79>
- Kalmus, V., Opermann, S., Tikerperi, M.-L., & Beilmann, M. (2018). *Kust tulevad aktiivsed noored?* Hea Kodanik. <https://heakodanik.ee/uudised/kust-tulevad-aktiivsed-noored/>
- Käger, M., Kivistik, K., & Tatar, M. (2017). *Noorsootöötajate koolitusvajaduse uuring*. Balti Uuringute Instituut. <https://www.ibs.ee/publikatsioonid/noorsoototajate-koolitusvajaduse-uuring/>
- Käger, M., Kivistik, K., & Avdonina, K. (2021). *Avatud noorsootöö, huvihariduse ja huvitegevuse võimalused noorte, eelkõige tõrjutusriskis noorte, sotsiaalse kaasatuse suurendamiseks ning vajadused nende võimaluste arendamiseks*. Balti Uuringute Instituut. <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/2022/01/Lopparuanne-sotsiaalne-kaasatus.pdf>
- Laitinen, H. (2018). Empowering new agents of civil society or fostering good citizens? Framing youth participation in Finnish youth organizations. *Journal of Civil Society*, 14(4), 328–345. <https://doi.org/10.1080/17448689.2018.1518770>
- Lastekaitse Liit. (2014). *Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis*. Eesti Noorsootöö Keskus. <http://hdl.handle.net/10062/48163>
- Lerner, R. M., Almerigi, J. B., Theokas, C., & Lerner, J. V. (2005). Positive youth development: A view of the issues. *Journal of Early Adolescence*, 25(1), 10–16. <https://doi.org/10.1177/0272431604273211>
- Lundy, L. (2007). 'Voice' is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927–942. <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>
- Noorsootöö seadus. (2020). *Riigi Teataja I*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/116062020010>
- Oross, D. (2016). How do participatory models influence youth participation? A case study from Hungary. *Romanian Journal of Political Science*, 15(1), 49–71. <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=624>
- Rannala, I.-E. (2014). *Dialoogi olulisusest töös riskikäitumisega noortega. Alaealiste komisjonide näitel*. Tallinn: Tallinna Ülikool. <https://www.etera.ee/zoom/2044/view>

- Saar, H. (2017). *Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessidesse*. MTÜ Lastekaitse Liit. <https://arhiiv.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2017/10/Laste-osalus-ja-kaasamine-otsustusprotsessidesse-3.pdf>
- Saito, R. N., & Sullivan, T. K. (2011). The many faces, features and outcomes of youth engagement. *Journal of Youth Development*, 6(3). <https://jyd.pitt.edu/ojs/jyd/article/view/178/164>
- Shaw, A., Brady, B., McGrath, B., Brennan, M. A., & Dolan, P. (2014). Understanding youth civic engagement: Debates, discourses, and lessons from practice. *Community Development*, 45(4), 300–316. <https://doi.org/10.1080/15575330.2014.931447>
- OECD (2025). Voluntary work in the community: A guide to delivering an effective career development activity. *OECD Education Policy Perspectives*, No. 115, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ae8726c8-en>
- Pattie, C., Seyd, P., & Whiteley, P. (2003). Civic attitudes and engagement in modern Britain. *Parliamentary Affairs*, 56(616-633)
- Sotsiaalministeerium. (2022). *Heaolu arengukava 2023–2030*. <https://www.sm.ee/heaolu-arengukava-2023-2030>
- Taliep, N., & Ismail, G. (2023). Community mapping method. In P. Liamputtong (Ed.), *Handbook of social sciences and global public health* (pp. 823–844). Springer Nature Switzerland AG. https://doi.org/10.1007/978-3-031-25110-8_57
- Teder, L. (2024). *Maakonnas tegutsevate vabauhenduste laste ja noorte kaasamise kaardistamisuuringu aruanne*. Arengutoetajate ühing. <https://kysk.ee/wp-content/uploads/2024/07/Maakonnas-tegutsevate-vabauhenduste-KAARDISTUS2024-1.pdf>
- Vara, L. (2018). *Eesti noorte teadlikkus ja motiveeritus vabatahtlikuks tööks* [Uurimistöö]. https://www.yfu.ee/wp-content/uploads/2019/03/Liisa_Vara_2017-18_G2R1_Eesti_noored_ja_vabatahtlik_t%C3%B6%C3%B6.pdf
- Väljaots, K., Kivistik, K., Hein, T., Käger, M., Hiir, K., Derevski, R., Allik, A., & Adamson, A.-K. (2021). *Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga 2020*. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/noorsootoo_tegevuste_rahulolu_2020_lopparuanne.pdf

Lisa 1. Töötubades osalejate arv

Tabel 1 Tabel 1 on esitatud maakondlikes noortega töötavate spetsialistide töötubades osalejate arv ning nende jaotus tegutsemisvaldkonna lõikes.

Töötubades osales kokku 140 inimest, kellest ligi kolmandik olid vabaühenduste, kogukonna- või noorteorganisatsioonide esindajad ning ülejäänud avaliku sektori alla kuuluvad esindajad (sh riigi või KOV-i ametnikud, koolide esindajad, noorsootöötajad, kaitseliit jm). Osalejate arv ühes töötoas varieerus 5 inimesest (Hiiu ja Järva maakonna ning Tallinna töötoas) kuni 18 inimeseni (Rapla maakonna töötoas).

Tabel 1. Maakondlikes noortega töötavate spetsialistide töötubades osalejate arv maakondade ning tegutsemisvaldkondade lõikes.

Maakond/ linn	Töötoas osalejate arv		
	Vabaühenduste, kogukonna- või noorteorganisatsioonide esindajad	Avalik sektor (riigi/KOV-i tasandi või nende hallatavate asutuste esindajad)	Kokku
Harju mk	0	7	7
Hiiu mk	1	4	5
Ida-Viru mk	2	7	9
Järva mk	0	5	5
Jõgeva mk	2	8	10
Lääne mk	1	8	9
Lääne-Viru mk	6	7	13
Põlva mk	0	6	6
Pärnu mk	3	4	7
Rapla mk	4	14	18
Saare mk	3	4	7
Tartu mk	3	4	7
Valga mk	2	9	11
Viljandi mk	5	6	11
Võru mk	4	6	10
Tallinn	3	2	5
Kokku			140

Allikas: autorite koostatud.

Lisa 2. Töötubade väitemängud

Nii maakondlikes noortega töötavate spetsialistide töötubades kui ka veebipõhistest noorte töötubades viisime läbi väitemängu, milles osalejad said vastavalt ruumis liikumisega või virtuaalsele skaalale paigutumisega väljendada oma nõustumist või mittenõustumist erinevate väidetega noorte kaasamise ja osalemise kohta vabaühenduste tegevustes ning seejärel oma vaateid lühidalt põhjendada. Järgnevalt on esitatud nendes väitemängudes kasutatud väited. Ajalise piirangu tõttu ei käsitletud me igas töötoas kõiki väiteid, vaid esitasime osalejatele valiku alltoodud loeteludest.

Maakondlikud töötoad noortega töötavate spetsialistidega

Maakondlikes noortega töötavate spetsialistide töötubades esitasime osalejatele väitemängus järgmisi väiteid:

- „Ma puutun oma igapäevatöös noortega otse kokku/olen noortega otsekontaktis.“
- „Sotsiaalmeedia on noorte kaasamisel (pigem) vältimatu.“
- „Noorte osalust vabaühenduste töös takistab enim noorte endi madal huvi.“
- „Täiskasvanute stereotüübid ja negatiivsed hoiakud noorte suhtes muudavad noortel kodanikuühiskonnas osalemise keerulisemaks.“
- „Maapiirkondades on keerulisem noori vabaühenduste töösse kaasata kui linnas.“
- „Koolidel on oluline roll noorte kodanikuaktiivsuse kujundamisel.“
- „Vabaühendused kaasaksid noori oma tegevusse rohkem, kui neil oleks rohkem raha.“
- „Noored ise pole huvitatud vabatahtlikust tööst.“
- „Vabaühendused ei oska noori oma tegevustesse kaasata.“
- „Vabaühendused ei taha noori oma tegevustesse kaasata, kuna noored ei ole usaldusväärsed.“
- „Meie piirkonnas on noortele piisavalt vabatahtliku töö võimalusi.“
- „Meie piirkonnas ei ole noortele huvi pakkuvaid vabatahtlike töö võimalusi.“
- „Meie piirkonnas ei ole noori, keda kaasata.“

Veebipõhised töötoad noortega

Veebipõhistest töötubades noortega esitasime osalejatele väitemängus järgmisi väiteid:

- „Mu jaoks on oluline olla ühiskonnas aktiivne ja panustada maailma paremaks muutmisesse.“
- „Ma ei tunne, et vabaühendused, MTÜ-d ja noorteorganisatsioonid oleksid mõeldud minusugustele noortele.“
- „Koolis ei räägita sellest piisavalt, kuidas noored ühiskonnaelus aktiivselt osaleda saaksid.“

- „Kui vabatahtlik töö on seotud minu tulevikuplaanide või huvialadega, siis olen sellest rohkem huvitatud.“
- „Mulle meeldib tegutseda koos teiste noortega, mitte täiskasvanute juhitud gruppides.“
- „Vabatahtlik töö on mõttetu, kui selle eest ei saa raha või tunnustust.“
- „Minu peres peetakse ühiskonnaelus aktiivselt kaasalöömist oluliseks.“
- „Täiskasvanud ei usalda noori piisavalt, et anda neile päris vastutust.“
- „Maakondlikud „Tunnusta aktiivset noort“ üritused ning tänukirjad või sertifikaadid motiveerid noori ka edaspidi panustama.“
- „Mul pole piisavalt aega, et osaleda vabaühenduste töös.“
- „Avatud "hängimisruum" noorele sobivas keskkonnas, kus võib lihtsalt olla ja vaadata, on parim stardikoht kogukonnaellu panustamiseks ka kõige passiivsemale noorele.“
- „Erivajadustega ja passiivsetel noortel takistab vabaühenduste töös kaasalöömist enim ligipääsetava keskkonna (nt tõlk, sobiv tempo) ja tugiteenuste puudumine.“

Lisa 3. Füüsilised kontaktpunktid noortega

Tabel 2 on esitatud maakondlikes noortega töötavate spetsialistidega töötubades nimetatud füüsilised kontaktpunktid noortega ehk kohad, kus noored aega veedavad ning kus on võimalik neile informatsiooni edastada nii vahetu kontakti kaudu kui ka kirjalikult (nt plakatitega).

Tabel 2. Maakondlikes noortega töötavate spetsialistidega töötubades nimetatud füüsilised kontaktpunktid noortega.

Maakond/linn	Kontaktpunktid noortega
Harju mk	Koolid ja koolimajade ümbrus, noortekeskused, huvikoolid, raamatukogud, kultuurikeskused, rahvamajad, kirikud (pühapäevakool), bussipeatused, kauplused, turuplats, spordirajatised (staadionid, <i>skatepark</i> , madalseiklusrajad, turnikad), pargid (nt Saku mõisa park), jõeäärne, tunnelid, vanad varemed
Hiiu mk	Kultuurikeskus, raamatukogu, mänguväljakud, laululava, spordirajatised (<i>skatepark</i> , ramp), poed, kodutütred ja noorkotkad
Ida-Viru mk	Koolid, huvikeskused, noortekeskused ja -toad, noortemaja, seikluskeskus, loomemaja, kultuurikeskused (kultuurimaja Rugodiv), noortevolikogu, MTÜ VitaTiim
Järva mk	Koolid, noortekeskus, huviringid, kunsti- ja muusikakoolid, spordiklubid (nt jalgpalliakadeemia), spordirajatised (staadionid, <i>skatepark</i>), pargid, turg, poed ja tanklad (nt Olerex), järve ääres, parklad (nt Selveri parkla)
Jõgeva mk	Koolid, lasteaiad, õpilaskodud, noortekeskused ja -toad, spordirajatised (<i>skatepark</i> , jõusaal, disk, <i>wakepark</i> , staadionid), bussijaam, turuplats, poed ja tanklad (nt Grossi pood, Circle K), pargid, laululava, mänguväljakud, kruusaaud
Lääne mk	Koolid (õpilasesindused), noortekeskused, külaseltsid, huvikoolid ja -trennid, kogudused, noortevolikogu, raamatukogud, beebikool (noored emad), spordirajatised (staadionid, rulapark), mänguväljakud, laagrid, sündmused (nt laadad), kino, kauplused, söögikohad, baarid (18+), ujumiskohad, Haapsalu raudteejaam, Taebla bussipeatus, Paliveres kerksuskeskus, Martna kogukonnakohvik, toiduvõrgustik OTT
Lääne-Viru mk	Koolid (sh kutsekoolid, ülikool), lasteaiad, huvikoolid ja -ringid, noortekeskused, noorteorganisatsioonid, kogudused, külaseltsid, raamatukogud, laagrid ja malevad, kino, üritused (nt kontserdid, spordiüritused), bussijaamad, kaubanduskeskused (nt Põhjakeskus), baarid ja pubid, mängu- ja spordiväljakud, rand, kaitsevägi
Põlva mk	Koolid
Pärnu mk	Koolid, noortekeskused ja -toad (nt MTÜ Pärnu Noorte Vabaajakeskus ja Paikuse avatud noortekeskus), noorte innovatsioonikeskus HUUB, rahvamajad, spordirajatised (spordisaalid, staadionid, palliplats, <i>skatepark</i> , <i>pumptrack</i> , (väli)jõusaalid), kaubanduskeskused, bussijaam ja -peatused, jõe äärne, rand (ujumiskohad, rannapark), Martensi väljak, Raeküla, Tori põrgu

Lisa 3. Füüsilised kontaktpunktid noortega

Rapla mk	Koolid, huvikoolid ja -ringid, noortekeskused, kultuurimajad, kaubanduskeskused, bussipeatused, spordirajatised (<i>skatepark</i> , avalik spordiväljak, (väli)jõusaalid), (suur)sündmused
Saare mk	Koolid, noortekeskused, Orissaare noortelinnak, huvihariduse keskused (nt tehnikakeskused/klubid Valjalas ja Pihltas), kultuuri- ja rahvamajad, külamajad, raamatukogud, küla- ja kiigeplatsid, bussipaviljonid, kaubanduskeskused, Kuressaare turg, mere ääres, supluskohad, spordirajatised (<i>skatepark</i> 'id, spordiväljakud ja -keskused), tervise- ja matkarajad, mänguväljakud, mahajäetud hooned, noortesündmused
Tartu mk	Koolid, lasteaiad, huvikoolid, noortekeskused (kuni 12-aastased), kaubanduskeskused (14+), bussijaamad, spordirajatised (<i>skatepark</i> 'id, spordiväljakud), pargid (nt Pirogovi park), trennid, noortele mõeldud peod, malevad, kodutütred ja noorkotkad
Valga mk	Koolid, noortekeskus, huviharidus ja -tegevus, kirik, raamatukogud, laagrid ja malevad, pargid, väljakud, poed, spordirajatised (<i>skatehall</i>), kiirtoidukohad (Hesburger), kino Koit
Viljandi mk	Koolid, lasteaiad, huvikoolid, noortekeskused, lastekodud, spordirajatised (jõusaalid, välipargid, <i>skatepark</i>), kaubanduskeskused, bussijaam ja -peatused, lauluväljak, pargid (nt lossimäed), rand, ilusate vaadetega kohad, avalikud WC-d, kirikud ja kogudused, külaseltsid ja -ühingud, raamatukogud, noorte infolaadad ja sündmused, oma tutvusringkond (enda lapsed n-ö katsejänesed)
Võru mk	Noortekeskused (nt Vastseliina noortekas), huvikoolid (nt Nuti-Võlur), kunsti- ja muusikakoolid, spordikoolid ja -klubid, spordirajatised (jõusaalid, <i>skatepark</i> , korvpalliplats, Sõmerpalu jõusaal, Osula ja Parksepa spordiplats), noorte innovatsioonikeskus HUUB, raamatukogud, laagrid ja malevad, poed ja kaubanduskeskused (Maksimarket, Kagukeskus), kiirtoidukohad (Hesburger), rand ja rannapiirkond, parklad, mänguväljakud, Obinitsa külakeskus, Koreli park, Kandleaed, Luha garaažid
Tallinn	Koolid, noortekeskused, raamatukogud (Rahvusraamatukogu), kaubanduskeskused (Viru, Kristiine, Ülemiste), pargid (nt Kanuti, Musumägi), kiirtoidukohad, ühistranspordijaamad (Viru keskuse bussiterminal, Balti jaam), rand

Allikas: autorite koostatud.